

**JEZIK IN
SLOVSTVO**

letnik XVII — leto 1971/72 — št. 3

Jezik in slovstvo

Letnik XVII. številka 3

Ljubljana, november 1971/72

Časopis izhaja od oktobra do maja (8 številk)

Izdaja ga Slavistično društvo Slovenije v Ljubljani

Glavni in odgovorni urednik Franc Jakopin, Ljubljana, Aškerčeva 12

Uredniški odbor: Milan Dolgan (metodika), Franc Jakopin (jezikoslovje), Matjaž Kmecl (slovstvena zgodovina)

Tehnični urednik: Ivo Graul

Tiska Cetus, grafično podjetje Celje

Opremila inž. arh. Dora Vodopivec

Naročila sprejema uredništvo JiS, Ljubljana, Aškerčeva 12

Tekoči račun pri SDK 501-8-4

Letna naročnina 32.— din, polletna 16.— din, posamezna številka 4.— din

Za dijake in študente, ki dobivajo revijo pri poverjeniku, 16.— din

Za tujino celoletna naročnina 48.— din

Rokopise pošiljajte na naslov: Uredništvo JiS, Ljubljana, Aškerčeva 12

Vsebina tretje številke

Razprave in članki

- 57 *Hanna Orzechowska* Rodilnik pridevnikov in zaimkov kot formalni eksponent pri navezavi
- 64 *Vera Brnčič* Bürgerjeva Lenora pri Prešernu in Žukovskem
- 72 *Jože Toporišič* Učni načrti za srednje šole
- 76 *Francè Jesenovec* Oznaka slovenskega pogovornega jezika v Celju in okolici

Zapiski, ocene in poročila

- 82 *Franc Jakopin* Moletovi spomini
- 84 *Matjaž Kmecl* Valentin Vodnik in F. M. Dostojevski v Kondorju
- 86 *Alenka Logar-Pleško* Slovanske književnosti 20. stoletja
- 87 *Franc Jakopin* Bibliografija slovanskega jezikoslovja v Sovjetski zvezi
- 89 *Boris Paternu* Poročilo katedre za zgodovino slovenske književnosti (na Filozofski fakulteti) o stanju stroke in delovnem načrtu
- 91 Pisma Zavodu za šolstvo SRS ob predlogih za nove osnovnošolske in srednješolske učne načrte — II (*Janko Jurančič, Breda Pogorelec*)
- 94 *Minka Kuclar* Poročilo o delu republiškega odbora SDS
- 96 *Joža Mahnič, Franc Zdravec, Minka Kuclar* Zavodu za spomeniško varstvo, Ljubljana

RODILNIK PRIDEVNIKOV IN ZAIMKOV KOT FORMALNI EKSPONENT PRI NAVEZAVI

1

Ena od posebnosti slovenščine, po kateri se ta razlikuje od sosednjih, pa tudi drugih slovanskih jezikov, je številna raba rodilniških oblik; ohranjeni so nekateri tovrstni sintaktični arhaizmi, pa tudi v poznejšem razvoju so nastale nove rabe tega sklona.

Prav taka sintaktična novost, ki pomeni nadaljevanje in razširitev določenih že obstoječih sintaktičnih možnosti ali razvojnih tendenc, je navezujoča raba rodilnika pri pridevnikih in pridevniških zaimkih. To imamo takrat, kadar je v drugem ali nadaljnjem delu zloženega stavka izpuščen samostalniški moškega spola, (ki pomeni stvar,) ali nekoliko redkeje srednjega spola, ki nastopa v prvem delu. Ta samostalniški je najpogosteje bližnji predmet, redkeje kak drug stavčni člen, izražen v obliki predložne zveze s tožilnikom (daljni predmet, prislovno določilo), ki določa povedek, skupen obema deloma stavka.

Funkcijo obeh izrazov, izpuščenih v drugem delu (1. povedek v osebni obliki in 2. samostalniški, bistveni del predmeta ali prislovnega določila) prevzame v drugem, navezujočem stavku pridevnik — prilastek opuščene samostalnika. Vendar pa stoji ta namesto v pričakovanem — v skladu z ujemanjem v sklonu, ki je v prilastkovih zvezah obvezno — tožilniku v rodilniku: *Spole pozna slovenski jezik tri: moškega, ženskega in srednjega* (Toporišič, SKJ II, str. 152). Tu pride do spremembe pravila, obveznega v prostem stavku; povzroči jo razbitje prilastkove skupine na dva dela zloženega stavka. Kadar pa samostalniški in določujoči ga pridevnik — prilastek nastopata v enem stavku, sta zvezana po pravilu ujemanja v sklonu, spolu in številu. V primeru eliptične rabe samega pridevnika (ali zaimka) namesto vse prilastkove skupine v drugem delu zloženega stavka pravilo ujemanja ne velja več: v prvem delu zloženega stavka stoji samostalniški v tožilniku ednine moškega ali srednjega spola, v naslednjem delu pa je prilastek — ob ohranjenem številu in spolu — namesto v tožilniku uporabljen v rodilniku.

Isto pravilo velja pri oziralnem zaimku *kateri*, kadar uvaja stavek, ki določa samostalniški moškega spola, (ki pomeni stvar,) ali srednjega spola, uporabljen v tožilniku, in pri kazalnih zaimkih, uporabljenih v navezavi na samostalnike moškega in srednjega spola, ki nastopajo v prejšnjem stavku (ali v prejšnjem delu zloženega stavka).

Uvodoma je treba poudariti, da ta pojav nima nič skupnega s semantiko (realnim leksikalnim pomenom) samih samostalnikov, ampak je izključno sintaktičen pojav. Povezan je s strukturo zloženih stavkov in z izpuščanjem nekaterih bistvenih stavčnih členov, ki so skupni celoti zloženega stavka.

Naštela bom nekaj primerov navezujoče rabe roditelja v sodobnih in starejših tekstih.

A. Samostalnik s prilastkom moškega spola, (ki pomeni stvar)

a) bližnji predmet

... je nekje v stari knjigi izteknil izrek, da podpira gospodinja hiši tri ogle, mož pa samo **enega** (I. Tavčar »4000«, Zbr. spisi IV, 1926, str. 217);

— *Prodaj les!*

— **Najlepšega sem prodal. Ne smemo vsega hkratu** (F. Bevk, Hiša v Strugi, 1927, str. 92);

Še en prizor si je zamislil, **najprisrčnejšega, najneizraznejšega** (F. Bevk, Faraon, 1922, str. 56);

Brez križa ne sme biti ta svet. Zato je vzel **železnega in ga zataknil, globoko započil v bližnji grob** (B. Kreft, Povesti ... 1950, str. 225);

Gospod Fischer je naročil dve deci črnega. Gospa Fischer kavni liker. Margi je naročila **hruškovega**, česar gospa Fischerjeva ni mogla razumeti (S. Rozman, Obala, 1959, str. 21);

Si opazil, da imajo enozložne oblike načeloma kratek naglašen samoglasnik, dvo-zložne pa **dolgega?** (J. Toporišič, Slovenski knjižni jezik 2, 1966, str. 131);

Štefan Küzmič je poznal prevode Novega testameta ... v drugih slovanskih jezikih (celo **lužiškega**) ... (M. Orožen, Jezikovno knjižno izročilo prekmurskih in štajerskih pisateljev — razmnoženo predavanje na Seminarju slovenskega jezika, literature in kulture 1971, str. 3);

Pred dnevi je vstopila v trgovino mlada žena in zahtevala, naj ji prodajo **parfium, prav tistega**, ki je v izložbi (Nedeljski dnevnik 1971, št. 187/X, str. 2);

b) drugi stavčni členi v tožilniku

— *Tako. Pa bo šla (cesta) čez tvoj svet?*

— Čez **mojega**. Ravno čez hruško ... (K. Meško, V koroških gorah, 1950, str. 96);

Surov, zadirčen glas mu je naznanil, naj skrbi za svoj posel in se ne vtika v **tu-jega** (V. Kavčič, Tja in nazaj, 1962, str. 79);

Posebnost ... je križanje glasov na koncu melodije in sicer tako, da se spremljajoči spodnji glas dvigne nad **vodilnega, zgornjega** (Z. Kumer, Ljudska pesem vzhodne Slovenije — razmnoženo predavanje na Seminarju slovenskega jezika, literature in kulture 1971, str. 15);

Razen tega pa je sila težko izmisliti kaj novega ... , za kar bi bilo vredno seči v žep, v **turistovega ali kar v družbenega** (Tovariš 1971-28, str. 5).

B. Samostalnik s prilastkom v srednjem spolu

a) bližnji predmet

Saj življenje je lepo, če hočeš; nelepega so le napravili ljudje (B. Kreft, *Povesti ...*, 1950, str. 214);

S težavo ga je pregovorila, da ji je prinašal prat perilo. Do tedaj ga je, ko je bilo umazano, enostavno métal vstran in kupil novega (V. Kavčič, *Tja in nazaj*, 1962, str. 107);

Pokažite mi prosim kakšno boljše blago zelenkaste barve (tj. ne prav slabega ali dobrega). (J. Toporišič, *Slovenski knjižni jezik I*, 1965, str. 197 — iz primerov za rabo oblik stopnjevanja, v oklepaju avtorjeva razlaga o pomenu teh oblik);

b) drugi stavčni členi v tožilniku

To je bilo zanj vprašanje vseh vprašanj, za katerega ni našel odgovora (B. Kreft, *Človek mrtvaških lobanj*, 1959, str. 83 — tekst iz leta 1930);

Dvoje velikih transportnih letal je pristalo na ravnini tik ob stavbi. V prvega so strpali zdravnike ... drugo je ostalo za ranjence (V. Kavčič, *Ognji so potemneli*, 1960, str. 48);

Hotel sem se izmakniti svojim majhnim dolžnostim, delu, ki ga ni hotelo biti kraj in za katerega sem že takrat vedel, da je brez pomena (V. Kavčič, *Ognji so potemneli*, 1960, str. 21).

3

Navedeni primeri v načelu zajemajo tekste od konca 19. stol. do danes. Obravnavani sintaktični pojav pa je v slovenščini še mnogo starejši, vendar je bil omenjen v slovnici šele v drugi polovici 19. stoletja. Še Fr. Miklošič ga v svoji primerjalni slovnici sploh ne omenja, čeprav obravnava funkcijo tožilnika in roditelja v slovenskih jezikih na več kot 200 straneh.¹

Opis tega pojava najdemo prvič v Janežičevi slovnici: »Ako samostalnik in pridevnik nista v istem stavku in pridevnik se nanaša na samostalnik v prednjem stavku, tedaj sedanja slovenska pisava sploh ne dela več razločka med živimi in neživimi stvarmi ter si kroji tožilnik skoraj vedno po živih; na pr.: *Mladina novi svet preveč čislá, starega* (nam. prvotnega *stari*) *pa zanemarja* (N. pr.) — *Nebeško kraljestvo je podobno kvasu, kterege* (nam. *kteri*) *je žena vzela* (Mat.) — *Drag je travnik, kterege* (nam. *kteri*) *ste kupili*«².

Kot vidimo, povezuje Janežičeva slovnica rabo navezujočega roditelja s tožilniško rabo stare oblike roditelja pri samostalnikih moškega spola, ki pomenijo bitja, in obravnava naš pojav kot svojevrstno izginotje oblikoslovnega nasprotja med bitji in stvarmi v določenem sintaktičnem položaju.

Breznik je v svoji nekaj deset let mlajši slovnici to povezavo dodatno poudaril tako, da je opis obeh pojavov združil v istem paragrafu (§ 187): »Ako rabimo

¹ Fr. Miklošič, *Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen*. Vierter Band. Syntax. Wien 1868—1874, str. 370—577.

² A. Janežičeva *Slovenska slovnica ...* priredil in predelal dr. Jakob Sket. Sedma izdaja. V Celovcu 1894. § 102, opomba. Navajam po tej izdaji, ker mi prejšnje niso dostopne.

pridevnik v zvezi z moškim samostalnikom, ki pomeni živo stvar, je tož. edn. enak roditelju; pri neživih je enak imenovalniku, npr. *Kmet je kupil drag voz in dragega konja*.

Kadar pa stoji pridevnik (zaimek) sam in se nanaša na samostalnik v prednjem stavku, ne ločimo živih stvari od neživih, npr. (tu ponovi primer št. 1 iz Janežiča). *Veliki zvon smo že prelili, srednjega (prvotno srednji) pa šele bomo*³. V opombi k temu paragrafu Breznik pripominja, da »ljudstvo« v podobnih primerih uporablja še stari tožilnik in da tožilnik prav tako uporabljajo starejši pisatelji (Trubar, Dalmatin). Od treh navedenih primerov pa se samo zadnji, Trubarjev, nanaša na našo zadevo: *Ta tempelj hočem razvaliti in v treh dneh drugi sezidati*. Druga dva se nanašata na rabo starega tožilnika-imenovalnika pri samostalnikih, ki pomenijo bitja.

V teh dveh slovnicaх je obravnavani pojav do sedaj najtočneje in najpopolneje opisan.

Povojne slovnice imajo netočen opis⁴ ali pa tega pojava sploh ne omenjajo⁵. Zato se je vredno nekoliko dlje pomuditi ob razlagah Janežiča in Sketa ter Breznika.

4

Iz besed Janežiča in Sketa ter Breznika bi izhajalo, da je navezujoča raba roditeljnika nekakšno sintaktično utemeljeno razširjenje tožilniške oblike, uporabljene pri samostalnikih, ki pomenijo bitja, na samostalnike, ki pomenijo stvari. Morda je zanimivo, da sem podobno razlago srečala pri poskusu ankete med Slovenci, ki se ne ukvarjajo poklicno z jezikoslovjem. To je preprosto najbližja vsiljujoča se »racionalizacija« pojava, neopredeljenega v slovnicih zavesti. Vzbuja pa vendar vsaj dva pomisleka.

1. Iz zgoraj navedenih sodobnih primerov izhaja, da pojav ne zajema samo moškega spola, ampak tudi srednjega, kjer nikoli ni bilo formalnega razlikovanja bitij in stvari. Naš pojav ima torej, kar zadeva spol, širši obseg kot semantično-oblikoslovno nasprotje med bitji in stvarmi, ki bi ga bilo sicer lahko opredeliti kot dodatno delitev na spole v okviru slovnicega moškega spola. Znotraj drugih dveh spolov take delitve v slovanskih jezikih ni.

2. Iz tu navedenih primerov, pa tudi iz tistih, ki jih navajajo omenjeni avtorji, izhaja, da raba roditeljnike oblike v funkciji tožilnika zadeva izključno pridevnike in zaimke. Nastopa celo prav v primerih, ko samostalnik ni uporabljen, ker je a) izpuščen kot odvečen: pridevnik naznanja njegovo uporabo v prejšnjem delu pripovedi in prav temu naznanjanju služi tu roditeljnika končnica, ali je b) osnova prilastkove skupine, v kateri je prilastek podređni (ali priredno-eliptični) stavek,

³ Anton Breznik, *Slovenska slovnica za srednje šole*. Četrta ... izdaja. Celje 1934. § 187, str. 90.

⁴ Tako je v priročniku A. Bajec, R. Kolarič, M. Rupel, *Slovenska slovnica*, Ljubljana 1956, str. 127, kjer beremo: »V edninskem tožilniku je pridevnik moškega spola enak imenovalniku, če stoji pred samostalnikom, ki pomeni stvar, ali roditelju, če stoji pred samostalnikom, ki pomeni bitje; *kadar pa stoji pridevnik sam, stoji navadno v obliki, ki je enaka roditelju*« (podčrtala avtorica). Tu je omenjena izrazito navezujoča, nesamostojna raba pridevnika v takih primerih in še bolj nedvoumno povezan ta pojav izključno z moškim spolom.

⁵ Slovnica J. Toporišiča, *Slovenski knjižni jezik I—IV* (1965-70), tega pojava sploh ne omenja, čeprav so v samem avtorskem besedilu priročnika primeri navezujočega roditeljnika precej številni.

ki ga uvaja oziralni ali ustrezni kazalni zaimek: roditeljska oblika zaimka je tudi tu znamenje navezave na samostalnik, uporabljen v prejšnjem stavku.

Raba roditeljske oblike pridevnika pri samostalnikih, ki pomenijo bitja, je sintaktična posledica oblikoslovnega razlikovanja samih samostalnikov moškega spola, odvisno od njihovega pomena (stvar — bitje), in je oblikoslovni izraz ujemanja v imenski skupini. Raba navezujoče oblike roditeljskega pridevnika v stavkih z izpuščenim samostalnikiom pa se odvija na drugi, višji sintaktični ravni, tiče se namreč stavčne sintakse. Formalno je ta raba v nasprotju s pravili ujemanja, obveznimi v prostem stavku, in prav to je bistvena značilnost obravnavanega pojava. Tu se uresničuje drugo sintaktično pravilo kot tisto, ki velja, kadar sta samostalnik in njegov pridevniški prilastek uporabljena v enem stavku.

Navezujoča funkcija tu brez dvoma obstaja, ne glede na svoj izvor, čas nastanka in oblikoslovne analogije, ki jih je možno najti v slovenščini in drugih slovanskih jezikih.

5

Kar zadeva čas nastanka navezujoče rabe roditeljskega, bi bilo treba podrobnejših raziskav. Vendar pa že bežen pregled starejših tekstov in narečnega gradiva dovoljuje vsaj omiliti zgoraj omenjeno Breznikovo trditev in domnevo, vsebovano v Janežičevi razlagi, o neološkem in neljudskem značaju take rabe roditeljskega pri pridevnikih in zaimkih.

Res je, da v 16. stoletju te zgradbe še ne najdemo: na približno 800 straneh Dalmatinove Biblije, ki sem jih v ta namen pregledala, je nisem našla niti enkrat. Vendar pa sto let pozneje pri Janezu Svetokriškem ni redkost:⁶

Ta hudi pak, dokler vidi, de tulikajn nuca ta strah božji prnese, se pollisa . . . , de bi človek na taistiga pozabil (str. 172), Cleomedes prime z'en steber . . . , ter taistiga z roko polomi (str. 97). Ta prvi gvant, kateriga bote našli v moji hiši, s taistom pokrite mojga sina (str. 75).

Take rabe srečamo tudi naslednjih sto let kasneje v Japljevem Svetem pismu (Novi testament, II, 1786): . . . *Da ne pójdejo notér v'noj pokoj. Kèr tédaj zhes ostane, de nekateri v'tiga iftiga noter gredó, inu ty, katerim je bilú poprej osnadjenu . . . niso nóter fhli (str. 452, Pismo Hebrejcem, IV 5, 6)⁷.*

Navedeni primeri vsekakor jasno kažejo, da navezujoča raba roditeljskega ni novost v slovenskem knjižnem jeziku devetnajstega stoletja, ampak da je, vsaj pri zaimkih, obstajala že v 17. stoletju.

Navezujoča raba roditeljskega pridevnika pri samostalnikih, ki pomenijo stvari, tudi ni tuja slovenskim narečjem, kolikor je o narečni skladnji možno sklepati iz ljudskih pesmi. V Štrekljevih SNP je pod številkami 1126—1132 sedem variant iste pesmi. Variante izvirajo iz različnih pokrajin, a v vseh nastopa večkrat —

⁶ Navajam po izdaji: Janez Svetokriški, *Pridige* (Izbral in uredil Fr. Bohanec), Ljubljana 1969; tekst je transkribiran, vendar je to za našo zadevo brez večjega pomena.

⁷ Zanimivo je, da na ustreznem mestu Dalmatinove Biblije ne najdemo tož. = imen. *taisti*, ampak obliko srednjega spola *tolsto*, torej splošno navezujoč kazalni zaimek, kar bi lahko pomenilo, da je avtor v taki sintaktični poziciji okleval pred uporabo oblike pravega tožilnika moškega spola.

uporabljen je kot osnova zgradbe zaporednih verzov — navezujoči rodilnik pridevnikov. Navajam samo dva odlomka:

1128 (Iz Motnika): *V kamerč' mam neveste šter, / šter'm bom kupu krancelj lep: ... / Te prvi bom kupu r'dečiga / Iz mojga srca gorečiga. / Te drugi bom kupu plaviga / Iz mojga srca ta praviga ...* itd.

1132 (Iz Cerovca) ... *Vsem trem sem kupâ senjem lep, / Vsem trem sem kupâ robčece ... / Prvoj sem kupâ belega, / Z mojga srca ljublenega ...* itd.

Zanemarila sem variante, pri katerih sintaktična odvisnost rodilnika pri pridevniku in tož.-imen. pri samostalniku ni dovolj izrazita, vendar že sama razprostranjenost teksta brez ozira na izvor priča vsaj o tem, da je v narečjih skoraj vse Slovenije navezujoča raba rodilnika možna ali vsaj popolnoma razumljiva; v nasprotnem primeru bi bilo besedilo predelano in nerazumljivi izraz izpuščen ali zamenjan.

6

Nastanek navezujočega rodilnika pridevnikov in zaimkov bi bil lahko posledica več splošnejših značilnosti razvoja slovenskega oblikoslovja in skladnje. Težko bi bilo tu vse analizirati in obdelati v podrobnostih, vredno pa jih je vsaj omeniti.

V oblikoslovju zaimenske sklanjatve (zaimki in stara zložena sklanjatev pridevnikov) obstaja stara, ne samo slovenska tendenca k nadomeščanju starih oblik tožilnika z oblikami rodilnika. Ta težnja je v vseh slovanskih jezikih razen vprašalnega *k^o-to najizraziteje zajela anaforični zaimek. V delu slovanskih jezikov zadeva to obe števili in vse tri spole, v drugem delu pa v glavnem moški in srednji spol ednine; sem spada tudi slovenščina⁸: oblika *ga* je klitični tožilnik in rodilnik za moški in srednji spol. Ta je bila lahko zaradi pogoste uporabe in obstoječe sintaktične podlage privlačen vzorec za druge zaimke, posebno kazalnega *kateri*, ki nastopa vzporedno z nesklonljivim splošnim oziralom *ki*; za *ki* običajno stoji ustrezne oblike sklonov anaforičnega zaimka: *knjiga, ki jo bereš; človek, ki ga (ne) poznaš; življenje, ki ga ne maraš*. Ker so take konstrukcije sintaktičnimi sinonimi s konstrukcijami s *kateri* (brez ozira na kasnejše stilistično razlikovanje v knjižnem jeziku), je oblikoslovna analogija zelo verjetna. Zgoraj navedeni primer iz Janeza Svetokriškega *gvant, kateriga bote našli*, je sinonim govornega *gvant, ki ga boste našli*. Zdi se, da gornji primeri iz pridig tega avtorja iz sedemnajstega stoletja in primer iz Japljevega Svetega pisma kažejo, da se je navezujoča raba rodilniške oblike prej kot pri pridevnikih pojavila pri zaimkih *tisti* in *kateri*; meni znani primeri navezujoče rabe rodilnika pri pridevnikih izvirajo iz 19. stoletja.

Široka sintaktična raba rodilnika, ki sem jo omenila v uvodu, tu tudi ni brez pomena. Za nekatere teh rab so sumili nemški zglede⁹, vendar so v veliki meri to v resnici arhaizmi ali tudi slovenske inovacije, ki jih je mogoče v celoti razložiti z gradivom, podedovanim iz praslovanščine, ali tudi s tendencami, izvirajočimi iz tega razdobja. Tu bi omenila: predmete tipa *sit življenja, potreben kruha, vesel prihoda*; široko rabo prilastkovega rodilnika tipa *človek trdih potez; ohranitev*

⁸ Prim. F. Ramovš, *Morfologija slovenskega jezika*, Ljubljana 1952, str. 90 in 91.

⁹ F. Miklošič, *VG Syntax*, str. 463, dodaja primerom tipa *veselja se jokati, žeje zevati, lakote umreti, smeha počiti, nisem tega žalostna* komentar: »diese nsl. Fügungen sind dieser Sprache eigentümlich und wohl germanisierend.«

delnega roditelja za posploševalnimi zaimki (vprašalnimi in oziralnimi): *Kar je živega, vse mora umreti*; ohranitev (ali nastanek) roditeljske vezave pri številnih prehodnih glagolih, pri katerih v drugih slovanskih jezikih najpogosteje nastopa tožilniška vezava ali predmet s predlogom, npr. *prošiti, upati, čakati*. Sem bi prišela tudi tendenco k razširjanju rabe roditelja pri predmetih po zanikanju na osebkke in povedkovo besedo v primerih, ko so ti izraženi s posploševalnimi zaimki: *in nikdar se ni ničesar zgodilo* (Grum); *Sicer to ni ničesar novega* (B. Vodušek)¹⁰; ... *in zdravniki niso bili drugęga, nego uporniki proti ... volji božji* (Tavčar, »4000«, str. 205).

Sam roditelj po zanikanju je v slovenščini lepo ohranjen in ekspanziven arhaizem, medtem ko v večini drugih slovanskih jezikov kaže izrazito težnjo k omejeni uporabi (ruščina) ali celo k popolnemu izginotju (slovaščina). Izrazita razširitev obsega rabe je v slovenščini raba predmeta v roditelju v primerih, kjer je v dveh delih zloženega stavka skupen povedek, a različen bližnji predmet, pri čemer se zanikanje nanaša samo na enega od njiju. Drugi jeziki imajo v tem primeru tožilnik. Poljščina npr. lahko uporabi bližnji predmet v roditelju samo v tistem delu zloženega stavka, v katerem nastopa glagol-povedek z zanikanjem. V slovenščini pa neredko srečujemo take stavke:

... *prednik, ki je iz mržnje do mrke madame pobijal s čevljem stenice na steni, da je včasih vsa preplašena zavpila, kakor da kolje njo in ne stenic* (B. Kreft, *Povesti ...* str. 35) — poljski prevod bi se glasil: ... *jakby mordował ją, a nie pluskwy* (tož. množine); *Spodaj v vasi mu res živi bratranec, ki ima kopico otrok, ne pa preobilno obložene mize* (K. Meško, *V koroških gorah*, 1950, str. 122) — poljsko: *ma gromadę dzieci, ale niezbyt obficie zastawiony stół*. *Valenčakova mati so izginili z zabojem, vsi veseli, da je počastil gosposki gost njihovo krčmo — ne pa sosedove, Kolaričeve* (R. Murnik, *Tujec*, str. 40; *Knezova knjižnica XXII*, Ljubljana 1918) — poljski dobesedni prevod bi bil ... *że zaszczycił ... ich karczmę a nie sąsiadową ...* (bolje: *karczmę sąsiada*).

Zadnji pojav je zvezan s tendenco, značilno za slovenščino (delno jo najdemo tudi v slovaščini), k samostojni rabi zaimkovih oblik (med drugim zaimkovih klitik) kot eksponenta navezave med stavki v primeru izpustitve povedka. O tem pojavu sem že pisala pred leti¹¹. V najsplošnejšem gre tu za razširitev sintaktičnih pristojnosti prostega stavka na večdelne zložene stavke in povečanje obsega formalnih eksponentov navezave med prostimi stavki v širšem kontekstu.

Zdi se, da lahko navezujočo rabo roditelja pri pridevnikih prištejemo prav k tej kategoriji pojavov z razliko, da postane v prvem primeru predstavnik povedka prvotno nesamostojni predmet, izražen s klitiko, v drugem pa prav tako prvotno nesamostojni pridevniški ali zaimkov prilastek. Praviloma spada sicer ta prilastek v skupino razvitega povedka, in to v tisti njegov del, ki je skupen obema povezanima stavkoma (deloma zloženega stavka). Roditeljska končnica je v tem primeru znak nesamostojnosti pridevnika in njegove zveze s stavkom, v katerem je bil uporabljen samostalnik, določen s tem pridevnikom.

¹⁰ J. Toporišič, *Slovenski knjižni jezik 2*, str. 157. Primeri se nanašajo na oblikoslovje zaimkov, ni pa obravnavana sintaktična plat problema.

¹¹ Prim. H. Orzechowska, *Zdania eliptyczne w języku słowenskim*. *Slavia* (Praha) 31/1962, str. 524—536.

Vse zgoraj omenjene oblikoslovne in sintaktične tendence so povezane s širjenjem oblik roditelja v raznih funkcijah in tako pomenijo sintaktično podlago za nastanek navezujočega roditelja. Najverjetneje je med njimi tudi treba iskati neposredni vir tega pojava.

Z oblikoslovnega gledišča se zdi najbolj verjetno, da je taka raba nastala pri oziranih in kazalnih zaimkih, uporabljenih v navezavi na prejšnji stavek. Z gledišča stavčne sintakse se zdi verjetno, da je bila pri razširitvi navezujočega roditelja tudi na prave pridevnike odločilna vloga protivnih stavkov in stavkov z zanikanjem. Tako bi bilo morda treba iskati začetke te rabe v stavkih, kot so zgoraj navedeni primeri iz slovnice Janežiča in Sketa ter Breznika s *pa*, ki izraža protivnost vsebini prejšnjega stavka, ali stavki: *Kupi beli kruh, ne pa črnega. Dajte mi rdeče blago, ne pa sivega.* Sem spada tudi prvi od primerov, navedenih v drugem poglavju (iz Tavčarja).

Ta dva vidika (oblikoslovni in sintaktični) se medsebojno ne izključujeta: vsak je bil lahko odločilen na drugi razvojni stopnji tu obravnavanega pojava.

Kar zadeva absolutno kronologijo nastanka navezujočega roditelja v slovenščini, se zdi verjeten začetek 17. ali morda konec 16. stoletja.

Vse to so vendarle samo domneve, ki jih lahko potrdimo ali ovržemo samo po proučitvi večje količine gradiva iz tekstov od protestantizma do konca 19. stoletja.

Prevedel Marko Kranjec

Vera Brnčič

Filozofska fakulteta v Ljubljani

BÜRGERJEVA LENORA PRI PREŠERNU IN ŽUKOVSKEM

Ko govorimo o uvajanju balade kot pesniške vrste v rusko in slovensko literaturo, je treba predvsem ugotoviti, da ima prevod Bürgerjeve »Lenore« v Prešernovem pesniškem opusu mnogo manjšo težo kakor podobni poskusi Žukovskega v delovanju tega ruskega predromantika. Spričo genialne širine Prešernovega ustvarjanja je ta prevod le delček poskusov vpeljati v slovensko poezijo po Evropi priznane pesniške oblike in izraziti posebno razpoloženje. Če si je Prešeren namreč take naloge sploh zastavljal, jih je reševal v izvornih delih, saj je bil izrazit ustvarjalec, medtem ko je Žukovski skoraj enkratnega zgled posredovalca, ki pa je vendarle znal ohraniti vsaj delež izvornosti. Isto lahko rečemo za vlogo obeh prevodov v razvoju ruske, oziroma slovenske književnosti. Kulturna situacija v obeh deželah in tedaj tudi pobuda za izbor takega ali drugačnega teksta je bila namreč docela različna.

Če povzamemo ugotovitve W. Kayserja¹, je Bürgerjeva »Lenora« po občutju in stilskih sredstvih značilno delo »Sturm und Dranga«, znak prve faze razkroja racionalističnega razsvetljenstva v smer romantičnega iracionalizma in individualizma. Vendar pri Bürgerju, in to je treba spričo Žukovskega posebej poudariti, nekatere prvine razsvetljenstva še niso docela premagane. Ob poudarjanju iracionalnosti in fantastike je zanj nemara še bolj opazno približevanje ljudski tvornosti, ljudskemu načinu izražanja, moraliziranju, obenem pa odpor zoper »učeno« poezijo. Slednji razlog pri obeh slovanskih pesnikih očitno odpade; celoviti pogled na svet pa se je pri humanističnem skeptiku in svobodomislecu Prešernu zrušil mnogo radikalneje kakor pri obeh starejših pesnikih.

Že v predromantiki je bila balada kot pesniška vrsta nekako »v zraku«. K temu so pripomogle predelave in prevodi nekaterih angleških in nemških izvirmih ali ponarejenih ljudskih balad (ossianizem). Vrsta je očitno ustrezala tedanjemu razpoloženju, a tudi zanimanju za ljudsko tvornost in srednjeveško pesništvo. Redki slovenski izobraženci tistega časa so bili seznanjeni z razvojnimi procesi v književnosti germanskega sveta, tudi viteška romantika zanje kajpada ni bila nobena novost. Drugače je bilo pri Rusih, kjer sta bili srednjeveška družba in literatura oblikovani drugače in kjer je po kratkem in malo pomembnem nemškem vplivu docela prevladal vpliv francoskega klasicizma. Tam se je oblikovna novost balade občutila močneje, čeprav so o tem brali že konec 18. stoletja, ko je nastalo nekaj hudo nebogljenih prevodov, med njimi tudi prevod Bürgerjeve balade »Lenardo in Blandine«.

Znano je, da je Zois poskušal prevesti »Lenoro«, vendar se mu to izrazito programsko dejanje ni posrečilo, bodisi zaradi tega, ker slovenski pesniški jezik še ni bil dovolj razvit, ali zaradi pomanjkanja daru. Prevod je ostal v rokopisu, s katerim se je pozneje seznanil Prešeren².

V literarni zgodovini je že navada, da pri književnostih, ki so se z zamudo vključile v splošno literarno gibanje, iščemo pobude za uvajanje novih vrst in zvrsti prav v njih želji, da bi dohitele razvoj drugih narodov. Taka domneva gotovo velja za Žukovskega, ne pa za Prešerna, kot je dokazala slovenska literarna zgodovina: »Prenos Bürgerjeve apoteoze ljubezenskega čustva v slovenski jezik je bilo daljnosežno idejno dejanje«³. Zato je bil prevod deležen enakih napadov in cenzurnih posegov, kakor Bürgerjev izvornik v Nemčiji.

Tedaj je Prešernov prevod izrazita potrditev idejnih stališč pesnika-poustvarjalca, ne pa naivno svobodni prenos tujejezične umetnine v domači kulturni krog kakor pri Zoisu in Žukovskem.

Vse to je očitno že iz tega, kako se je Prešeren lotil besedila. Ni ga »ponašil«, marveč je skušal ostati čimbolj zvest izvorniku (podnaslov »iz nemškega«); ohranil je strukturo kitice, stopice in rime, skušal se je celo približati Bürgerjevemu ritmu in intonaciji. Lino Legiša sicer ugotavlja, da »sam slovenski jezik v barvanju glasov ni zmožen tolikšne trdote in kopičenja ostrih, železno zvenceh konzonotov, Prešernov jezik pa je sploh dosti mehkejši in teče v nižjih, bolj

¹ W. Kayser, *Geschichte der deutschen Ballade*. Berlin 1936.

² *Zgodovina slovenskega slovstva*. Slovenska Matica. I. zv., str. 383.

³ B. Paternu *Tematska kontinuiteta pri uvajanju novih stilov v slovensko pesništvo od baroka do moderne*. Slav. revija XVII 2 (1969), str. 244.

uglajenih, lahko se reče bolj elegantnih valovih»⁴. Prešeren se je nedvomno zavedal »strukture in pomen določujoče vloge ritma«⁵, zato mu je posvetil mnogo več pozornosti; vendar je poudarjal dramatično napetost ritma v škodo tedaj predpisani čistosti rim (več glagolskih rim), čeprav so Prešernove rime na splošno bolj raznolike, kakor je bolj raznolika tudi zvočna organizacija verze. Enako je skušal ohraniti onomatopoejske elemente in pomensko važna zvočna zaporedja, ki so pogosto veliko ostrejša in bolj kontrastna. Pomembna je tudi strožja in bolj skopa arhitektonika v primeri z Bürgerjevimi včasih že kar neurejenim prekipevanjem. Pri Prešernu opazimo tudi preglednejšo sintakso in krajše, bolj udarne verze, na primer več različnih kratkih glagolov tam, kjer se Bürger le ponavlja.

Še zanimivejši je Prešernov izbor leksike. Ohranil je ljudsko izražanje izvirnika, vendar ta ljudski izraz v slovenščini zveni nekam bolj pristno, kar je spričo naše tradicije razumljivo. Ponekod je poetiziral: »Rappen« — »vranec« ali »Ich bringe dich, zur Wette // Noch heut' ins Hochzeitsbette« — Domu še danes zvesto // Pri nesel bom nevesto«, oziroma arhaiziral: »Glockenklang« — »bilje«.

Bürgerjeve grobe izraze je ali ohranil (Pfaff — pop) ali omilil: »Ein grässlich Wunder« — »O, čudeža neznane«, »Gesindel« — »pošasti«; ni pa omiljeval pomensko (idejno) važnih izrazov, zavedajoč se »povezanosti besede z vsem poetiskim sistemom«⁶. V takih primerih je besedilo izvirnika še poostril. To velja za šesto kitico — »Gott hat an mir nicht wohlgetan« — »Bog storil meni je hudo«, »Eitler Wahn« — »laž je to!«, nato za zadnje štiri verze sedme kitice, v kateri so Lenorine obtožbe boga ostrejša in konkretizirane in ki je izrazit zgled realizirane metafore. Enako so bolj določene Lenorine besede v deveti kitici in sploh ves njen dramatični dialog z materjo. Lenora je pri Prešernu poetizirana, njen pogum je poudarjen: »Ach nein! Doch lass die Toten« — »Me ni // mrtvih ne būdi!«. Konkretneje in bolj dramatično zvenita zadnji dve kitici, zlasti kakor iz bron izklesani zaključni verzi: »Trpi, če poka ti srce, // prah z bogom kregat se ne sme!«

Že po bežni analizi prevoda torej lahko ugotovimo, da je Prešeren že z izbiro umetniških sredstev Bürgerjevo upornost še okrepil in tako izrazil tisto, kar je značilno za eksistencialno občutje visoke romantike in njegovo lastno svobodomiselnost, združeno z odporom zoper utesnjenost in s poveičevanjem človekovih pravic do čustev. Bürger mu je bolj povod za tako izražanje, četudi je že Kidrič v svojem »Prešernu« ugotovil zanimanje zanj pri nas; pozneje je o Bürgerjevem vplivu na Prešerna pisal tudi Janko Kos⁷. Vendar je v svojem delu obravnaval le zgodnje balade, pri čemer je zapisal, da je slovenski pesnik v svojem prevodu omilil konflikt originala in ga prenesel s socialnega na erotično področje; temu je ugovarjal Boris Paternu⁸. Lahko bi dodali, da je imel Prešeren očitno drugačne probleme v mislih. Ni ga privlačeval ne pretežno socialni niti pretežno erotski konflikt, marveč mu je šlo predvsem za upor zoper »red stvarstva«, torej za ontološka vprašanja. A naj bo razlaga Prešernovega odnosa do Bürgerja taka ali drugačna, velja že zgoraj povedano: ta prevod je zanj le hitro prehojena

⁴ *Zgodovina slovenskega slovstva*. Slovenska Matica. II. zv., str. 103.

⁵ J. Lotman, *Lekcii po struktural'noj poetike*. Brown University Slavic Reprint, 1968, str. 65.

⁶ J. Lotman, cit. delo, str. 116.

⁷ J. Kos, *Prešeren in evropska romantika*, Ljubljana 1970, str. 79 in 80.

⁸ B. Paternu, *J. Kos: Prešeren in evropska romantika*. Slav. revija XIX (1971), str. 75—96.

etapa v njegovem pesniškem ustvarjanju, saj je neposredno po tistem napisal izvirno balado »Povodni mož« (prim. ugotovitve v omenjeni razpravi B. Pater-nuja). Prevod »Lenore« je le epizoda — čeprav pomembna — v Prešernovem pesniškem razvoju in v razvoju slovenske poezije sploh.

Drugačno vlogo je odigrala Žukovskega predelava iste balade; drugačna je bila namreč tudi kulturna situacija. Že konec 18. stoletja je v ruski književnosti čutili odpor zoper normativno poetiko klasicizma, zoper njegovo racionalistično brez-osebnost, v zvezi s tem pa tudi zoper prevladujoči vpliv francoske književnosti.

Ta odpor, združen s kultom čustva in neponovljivega osebnega doživetja, je opazen že pri starejših sentimentalistih (Karamzin), vendar je psihologizem te šole še preveč splošen, premalo individualiziran, skrb za »eleganco« izražanja in stilskih sredstev pa je vso šolo kaj kmalu zapeljala v neke vrste manirizem, v tako imenovani perifrastični stil.

Težnja razširiti kulturne stike in prevzeti pobude dotlej v Rusiji manj znanih literatur je bila tedaj že opazna; obenem je bilo treba rusko književnost obogatiti z manjkajočimi vrstami. Po številnih uspešnih poskusih, da bi ustvarili domačo epopejo, je prišla na vrsto balada kot eden najizrazitejših žanrov predromantike; nesporne zasluge za to ima Žukovski.

Bil je rojen posredovalec; v njegovem opusu prevladujejo prevodi. Vendar se ni nikoli suženjsko oklepal izvirnika. V pismu Gogolju je zapisal: »Pri meni je vse tuje ali ob tujem, in vendar je vse moje«⁹.

Svoje literarno delo je začel s prevodi, zlasti angleških in nemških predroman-tikov. To je pomembno, saj tako postane jasno, da je ruska balada nastala tudi — lahko celo rečem v glavnem — pod vplivom angleške, čeprav je W. Kayser balado imenoval »nemško zvrst« (toda upoštevati moramo, kdaj je Kayser objavil to delo!). Balade se Žukovski ni lotil takoj. Sprva je gojil elegije in druge v tisti dobi priljubljene oblike. Šele pozneje se je navdušil za balade, ki jih je skraja prestavljal v ruske razmere, medtem ko je pri poznejših prevodih večinoma ohranil temeljne prvine izvirnika (snov, okoliščine in lastna imena, splošno ozrač-je). Toda navdušenje za romantično pojmovani srednji vek se je v omenjenem obdobju ruske književnosti kmalu izčrpalo, nedvomno v težnji za večjo samo-bitnost.

Kot značilni pesnik prehodnega obdobja je Žukovski v svojem ustvarjanju družil prvine obeh struj. V romantiki mu je bila blizu možnost, da izrazi lastno lirično dožemanje sveta in prenese poudarek z zunanjega dogajanja na analizo notranjih doživetij. Slednje je sploh glavna značilnost njegove poezije, vendar v njem še ne najdemo za poznejše romantike tako izrazitega konflikta posameznika z oko-ljem. Njegova podoba sveta je še urejena. V tem je Žukovski s svojo religioz-nostjo in vdano melanholijo bližji starejši struji, s katero ga povezujejo tudi perifrastičnost, nekatere zanj značilne prispodobne in leksika. Silovitost mu je tuja.

Iz povedanega je očitno, da se Žukovski prevoda »Lenore« (leta 1808) ni lotil iz svetovnonazorskih pobud, marveč da je reševal čisto umetniške naloge. Poleg

⁹ Cit. po *Istorija ruskoj literatury*. AN SSSR, M.-L., t. V, str. 357.

pesnikovih osebnih lastnosti je k temu pripomogla splošna kulturna situacija v Rusiji, kjer cerkev še zdaleč ni imela takega vpliva kakor pri nas, saj literarna zgodovina ne navaja, da bi bil ta prevod deležen kakšnih posegov cenzure. Res pa je tudi, da je Žukovski omilil uporniški ton izvirnika; torej je ubral čisto drugačno pot kakor Prešeren.

»Ljudmila« Žukovskega je pravzaprav prej predelava kakor točen prevod. Dogajanje je prestavil v staro Rusijo in ga močno dekonkretiziral. Spremenil je tudi stopico (štiristopni trohej) in zgradbo kitic; namesto 32 osemvrstičnih imamo 21 dvanajstvrstičnih. Tako je marsikaj izpustil in marsikaj dodal, najbolj opazno pa je, da je pripoved zanemarjal zaradi analize čustev, da je dramatičnost prenašal v liričnost.

Že sprememba v kitici je povzročila precejšnjo razblinjenost; natančnost sploh ni odlika tega pesnika. Dogajanje je manj osredotočeno, pripoved pogosto nadomeščajo lirični monologi (prim. četrto, peto, šesto in sedmo kitico) in dialogi, podrobna psihološka obravnava je važnejša od dramatičnosti. Zelo izrazita je tudi psihologizacija besede, ki je bila v ruski poeziji pomembna novost kljub Karamzinovim poskusom.

Opaziti je tudi gostobesednost, zlasti pri analizi čustev in pri izrazito liričnih opisih pokrajine: »tiha dobrava«, »lahna sapica«; to velja za vso četrto kitico. Le tu in tam se pokažejo mračne »ossianovske« barve: »črni vran«, »mračen gozd«, »mračna dolina«. Vendar sta pokrajina in sploh vse ozračje bolj elegični kakor grozljivi: namesto Bürgerjevih čisto konkretnih mrličev, ki spremljajo krsto in tožijo »ko pubči v mlaki« (Prešeren), je Žukovski zapisal »tihe sence«, namesto »ein grässlich Wunder« — »strašno je nekoč ljubo obličje«. Dom mrtvih so »nedra zemlje«, grobovi pa »tihe celice«.

Čisto po Karamzinovih nazorih o »eleganci« in uglajenosti v jeziku je Žukovski spremenil in omilil vse grobe izraze originala: izpuščeni so verzi, ki govorijo o popu in cerkovniku, grozljivi prizor pogreba je omiljeno-perifrastičen, namesto »sodrga« je »lahno, svetlo kolo zračnih senc«, odpadlo je Wilhelmovo povabilo svatom, v zadnjih kiticah, ko pri Bürgerju dramatičnost doseže vrh, je Žukovski elegično opisal pokopališče z »božjo hišo«. Skratka, prevladuje sentimentalni ton.

Neenotna je tudi leksika. Ob izrazito sentimentalističnih figurah: »sklonila je medlečo glavo«, »sladka ura sestanka«, »mili prijatelj« itd. ugotavljamo cerkvenoslovanizme, npr. »rat'« (vojska), »čada« (otroci), »persi« in arhaizma »družina« (četa), »ratnye« (vojščaki, katerih šlemi so ovenčani z lovorjem). Ljudski izrazi so močno prilagojeni slogu tedaj modnih psevdoljudskih pesmic.

Žukovski se je močno oddaljil od ritma in intonacije originala. Vprašalni in klicni stavki so pogostejši, enako načelo »spevne« intonacije, ko »nosi zvok enako težo kot beseda«¹⁰. Ritem ni oster in odsekan, marveč melodičen; to je sploh ena glavnih značilnosti njegove lirike. Onomatopoetska izrazna sredstva so redka; ponavljanja, bodisi v obliki anafore, ali refrena, je veliko. Kjer npr. Bürger z zvoki ponazarja drvenje, je Žukovski izraz le redko oprl na glagole premikanja;

¹⁰ B. Ejhenbaum, *O poezii*. Slaw. Propiläen, München 1966, str. 350.

raje je uporabil razširjeno prisposodobno. Sam ritem je prej lirično statična prvina, kakor sredstvo za dramatično napetost. Sicer pa se vse to ujema s pesniškimi prijemi Žukovskega, tega velikega reformatorja ruskega verza v prizadevanju za večjo spevnost.

Odmiki od izvornika so najočitenjši tam, kjer je ruski pesnik v skladu s svojim pogledom na svet in resignirano religioznim življenjskim občutjem dosledno ublažil Bürgerjevo uporništvu. Takih primerov lahko navedemo zelo veliko. Pravzaprav Ljudmila ne obtožuje, temveč le objokuje svojo nesrečo, četudi v osmi kritici pesnik pove, da je »preklinjala življenje« in »klicala na odgovor Stvarnika«. Ko ugotovi, da med vračajočimi se vojaki ni njenega ljubega, si ne »puli las« in se ne »vrže na tla«, marveč »skloni otožno glavo«, »tiho odide v svojo kamrico« in tam toži, da srce ne more dvakrat ljubiti, zato bi najrajši umrla. Na dolgo in na široko pripoveduje, kako je molila in upala; naposled spozna, da je bog neusmiljen *do nje*. S tem se razsežnost upora seveda spremeni — ne gre več za krivičen red stvari na svetu, temveč le za individualno nesrečo: »Odrešenik me je pozabil.« Sploh so v dialogu med Ljudmilo in materjo odsevi perifrastičnega stila posebno opazni; še jih poudarja izbira za to strujo značilnih izraznih sredstev. Ta sredstva in zelo natančna analiza Ljudmilinega duševnega stanja, v katerem prevladuje otožnost, seveda dekonkretizira sam tekst in mu vzame nekaj dramatičnosti. To velja tako za Ljudmiline tožbe kakor za materine odgovore, ki niso niti najmanj »ljudsko« neposredni, temveč zelo uglajeni in močno pridigarški: »Nebesa so plačilo ponižnim, Pekel pa upornim srcem« (sedma kitica). V nenehni težnji, da zabriše upornost junakinje, je Žukovski odpravil dvanajsto, dramatično pripovedno kitico z dvema pičlima verzoma in takoj prešel k idiličnemu opisu zvezdnega neba. Balado zaključuje z moralizatorskim izrekom: »Ugovori so nerazsodni, nebeški oče je pravičen«.

Tako je Žukovski omilil uporniško noto nemškega izvornika in naredil iz strastne puntarske Lenore ponižno žalujočo Ljudmilo.

Ta poseg v idejni svet izvornika so opazili že sodobniki Žukovskega. Prevod je leta 1816 v reviji »Sin domovine« ostro kritiziral dramatik A. Gribojedov, ki je prevajalcu najbolj zameril estetizem, strah pred »naravnostjo« in sploh zglajevanje vsega ostrega in dramatičnega. Zapisal je: »Če pretehtamo Ljudmiline besede, vidimo, da iz njih dihata preproščina in ponižnost; čemu je morala biti tako okrutno kaznovana?«¹¹

Te besede odkrivajo pomen prevoda Žukovskega za neko obdobje razvoja ruske književnosti, namreč za dobo boja za njeno samoniklost in zoper preživele oblike, za dobo bojev med pristaši visokega in komornega stila v poeziji. Ti boji so bili zelo ostri in razmejitev nasprotnih skupin nikakor ni bila tako ostra, kakor se je zdelo (in se deloma zdi še danes — prim. večino ruskih literarnih zgodovinov za tisto obdobje) vse do nastopa formalistične šole, zlasti J. Tinjanova.

Tinjanov je ovrgel tradicionalno pojmovanje, po katerem so se v začetku preteklega stoletja spopadali estetsko in družbeno konservativni arhaisti, ki so zagovarjali na cerkvenoslovanizmih temelječi »visoki« odlični stil in se branili tujih vplivov, in zagovorniki »srednjega« stila (pogovornega jezika višje družbe,

¹¹ J. Tynjanov, *Arhaisty i novatory*. Slaw. Propiläen, München 1967, str. 100.

v tem primeru pristaši Karamzinove šole). Stvar namreč ni tako preprosta, kajti obe šoli sta imeli vsaka svojo konservativno in svojo naprednejšo smer. Ni šlo torej le za boj med klasicisti in romantiki, temveč za različne poglede na obe struji, pri čemer je bil pojem romantike še dokaj nejasen.

Karamzinisti so se uprli estetiki klasicizma v imenu »pristnosti in dobrega okusa«. Zavrnili so »vzvišene« pesniške vrste intimni liriki v prid. A dlje njihov upor ni segel; kmalu so namesto prejšnjih norm ustoličili druge. Ko so bili močno obogatili rusko poezijo tako po tematiki — kakor v izraznih sredstvih, so jo v skrbi za uglajenost in dobri okus — višjih slojev — spet osiromašili; kajti odbijalo jih je vse grobo, vsakdanje, vse, kar je bilo povedano preveč naravnost. Razen tega so bili starejši karamzinisti premalo družbeno angažirani; njihova poezija je postala precèj odmaknjena salonska umetnost z vedno istimi motivi in prijemi, s stalnimi epiteti in prisposodobami. Prav temu so se uprli mlajši privrženci, bližji visoki romantiki, in zlasti literarni kritiki. Dokončno je ta spor seveda rešilo prav Puškinovo ustvarjanje, vendar je bilo še pred izidom najpomembnejšega dela zgodnje ruske romantike, »zgodbe v verzih« (Žirmunski) »Ruslan in Ljudmila« opaziti zблиžanje med njimi in »mladoarhaisti« (izraz Tynjanova); prizadevali so si, da bi ustvarili resno samoniklo književnost.

Starejši arhaisti so sicer branili »visoke« zvrsti in zagovarjali odvisnost ruskega jezika od stare cerkvene slovanščine, vendar so se hkrati tudi sklicevali na ljudsko besedno umetnost.

V marsičem pa so bili drugačni pogledi »mladoarhaistov«, med katerimi je bilo, enako kakor med mladino nasprotnega tabora, veliko poznejših dekabristov ali bolje, njihovih simpatizerjev: Bestužev in Vjazemski z ene, Kjuhelbeker in Gribojedov z druge strani. Tudi ti so se navduševali za visoko poezijo, vendar so jo hoteli napolniti z drugo, »državljsko«, namreč angažirano vsebino. Če je bila klasicistična poezija intonirana na deklamacijo »v dvoranah, v palačah«, karamzinistična pa na »salone«¹², so se ti prihodnji revolucionarji zanašali na povsem drugačen avditorij. Še bližja jim je bila teza o naslonitvi na ljudsko poezijo. S tem so branili nacionalno usmerjenost literature, hkrati pa so se upirali manirizmu in ozkosti starejših karamzinistov.

Boji so se razbesneli prav ob baladi, ki je bila »aktualna naloga ruske poezije«¹³, kot vrste, ki se je ločila tako od že izčrpane ode kakor tudi od »drobnih« vrst sentimentalistične poezije. Začeli so se že ob izidu »Ljudmile«, ki so jo bralci navdušeno sprejemali; hkrati pa so ostro kritizirali zlasti mladoarhaisti, četudi Žukovski ni bil pravi konservativni karamzinist. Kot povsod, je tudi tu skušal miriti. Toda prevod so zaradi perifrastičnosti in medlosti napadli tudi mladi romantiki, in istočasno so mladoarhaisti začeli boj za izvirno rusko blado.

Največjo vlogo pri tem je odigral danes pozabljeni pesnik Pavel Katenin, ki je prispeval svojo verzijo Bürgerjeve »Lenore«, namreč balado »Olga«; v njej je še poudaril grobo ljudsko izražanje izvirnika (beseda »svoloč« — »sodrga« dotlej v ruskem tisku ni smela biti zapisana). Katenin se je boril za rusko balado, ker je prevode Žukovskega, kakor še marsikdo drug, občutil kot »žanrske

¹² B. Ejhenbaum, cit. delo, str. 56.

¹³ J. Tynjanov, cit. delo, str. 38.

stilizacije, kot prenos že narejenih stvari¹⁴. Sam je napisal več izvirnih balad. Motivno se je oprl na ljudsko tradicijo, a tudi na razmere na ruskem podeželju, na »byt«, na »naturalnost«, kakor so tedaj govorili. Tako je utemeljil uvajanje ljudskega pogovornega jezika in pravico »grobega« in »narnega« izražanja, ki so mu ga tako ogorčeno očitali starejši karamzinisti. Za Katenina so se potegnili mladoarhaisti, ki so zagovarjali »ljudskega duha« in pesnikovo pravico, da piše ne glede na okus salonskih krogov.

Žukovski v teh bojih ni sodeloval, čeprav je bil on tarča napadov. K motivu Lenore se je še vrnil, ko je napisal balado »Svetlana«, ki skorajda nima več zveze z izvornikom, saj se junakinji grozljivi doživljaji le sanjajo in je razplet balade celo srečen. Zato je to delo bližje poeziji v spominskih knjigah kakor pravi baladi.

Primerjava šeste kitice »Lenore«¹⁵:

A. G. Bürger

»Hilf Gott, hilf! Sieh uns gnädig an!
Kind, be! ein Vaterunser!
Was Gott tut, das ist wohlgetan.
Gott, Gott, erbarmt sich unser!«
»O Mutter, Mutter! Eitler Wahn!
Gott hat an mir nicht wohlgetan!
Was half, was half mein Beten!
Nun ist nicht mehr von nöten.«

F. Prešeren

»Usmiljen Bog, pomagaj ti!
Hči, očenaš molive!
Vse dobro je, kar Bog stori,
da vsmili se, prosive.«
»O mati, mati! laž je to!
Bog storil meni je hudo!
Koga sem primolila?
Zdaj molit več ni sila!«

V. A. Žukovski

»O Ljudmila, greh roptan'e;
Skorb' — sozdatelja poslanie;
Zla sozdatel' ne tvorit;
Mertvyh ston ne voskresit«. —
»Ah! rodnaja, minovalos!
Serdce verit' otkazalos!
Ja l', s nadeždoj i mol'boj,
pred ikonoju svjatoj
Ne točila slez ruč'jami?
Net, besplodnymi mol'bami
Ne prizvat' minuvših dnej;
Ne cvesti duše mojej.«

P. A. Katenin

»Prosti, Gospodil' Sozdatel'
Nam pomoščnik ko vsemu;
On uteh i blag podatel':
pomolis', moj svet, emu.« —
»Ah! rodima, vse pustoe!
Bog poslal mne gore zloe,
Bog bez žalosti k mol'bam:
Gore, gore bednym nam!« —

V drugi polovici svojega življenja je Žukovski v glavnem prevajal. Leta 1831 je še enkrat prevedel »Lenoro«; tokrat je nastal precej točen, četudi še vedno omiljen prevod. Izvirnih balad je napisal malo, in »ruske« balade se mu ni posrečilo ustvariti; vendar je odlično opravil svoje poslanstvo posredovalca.

Posebno stališče v tem sporu je zavzemal Puškin, v zgodnji mladosti vnet karamzinist; od te struje se je sicer ločil, vendar ji je ostal, zlasti Žukovskemu, vselej pravičen. Pozneje se je vedno bolj odmikal od perifrastičnega in uglajenega stila; zavzemal se je za pravice ljudskega in »prozaičnega« pogovornega jezika v poeziji, vendar arhaistom ni pritrjeval, ko so si prizadevali, da bi obudili »visoke« vrste — razen seveda v politični poeziji; ta tradicija je namreč v

¹⁴ Prav tam, str. 112.

¹⁵ A. G. Bürger, *Sämtliche Werke*. Bd. 1, Leipzig 1902; F. Prešeren, *Pesnitve. Pisma*. Ured. F. Kidrič, Ljubljana 1936; V. A. Žukovskij, *Sobranie sočinienij*, t. 2. Moskva — Leningrad 1966; P. A. Katenin, *Ol'ga* — v izdaji: *Sočinenija* A. S. Griboedova, Berlin 1870, str. 288—96.

ruski poeziji izredno trdoživa. Tudi sam je napisal nekaj balad, a kakor Prešeren je tudi on kmalu začutil, da so v tej pesniški vrsti že povedali vse, kar se je dalo povedati. Zato je kmalu prešel k drugim vrstam, ki so zbudile pozornost prav zaradi tega, ker so bile »nezvrsti« (Tinjanov); lotil se je zgodbe v verzih, nato romana v verzih in slednjič shakespearejanske tragedije ter proze.

Tako je skupaj s sodobniki, tudi z mladoarhaisti Gribojedovom in drugimi, izbojeval bitko za samoniklost ruske književnosti. V njej je boj za rusko balado sestavljal le eno, vendar zelo pomembno obdobje. Glavna zasluga Žukovskega je, da je sprožil to gibanje in s tem sodobnike posredno opozoril na naloge, ki so jih čakale. Bil je nedvomno pomemben člen v razvoju ruske poezije; močno jo je obogatil, četudi predvsem kot posredovalec.

Jože Toporišč

Filozofska fakulteta v Ljubljani

UČNI NAČRTI ZA SREDNJE ŠOLE*

Naše srednje šole so: gimnazija, tehniške in poklicne šole. Gimnazija je nekončna šola, saj ne daje za določeno delo kvalificiranega absolventa, ampak le potencialnega študenta na višji ali visoki šoli ali univerzi, tehniške in poklicne šole pa svojega diplomanta načeloma usposablja za neposredno uporabnega strokovnjaka in so torej končne. Vse tri vrste šol pa so za večino dijakov končne v tem smislu, da nam, tj. šoli, dajejo drugo in zadnjo priložnost vplivati z rednim, planiranim in kontroliranim poukom na učenčevo obvladovanje zborne, pogovorne in stilne norme slovenskega knjižnega jezika. Z drugimi besedami: ogromna večina ljudi s srednješolsko izobrazbo pozna in obvlada s področja slovenskega knjižnega jezika za vse življenje v glavnem le tisto, česar se je naučila v srednji šoli. Ko enkrat le-to zapusti, sicer ima naš človek teoretično priložnost seznanjati se s problemi jezika v slovnica in strokovnih razpravah in člankih, dejansko pa se v pretežni večini seznanja le s pisanjem v t. i. jezikovnih koticah našega periodičnega tiska. Taki sestavki pa so zelo različne vrednosti, teoretično na dokaj majavih nogah, v vsakem primeru pa je zanje značilno, da se dotikajo (dostikrat tudi brez potrebe) le nekaterih vprašanj tiste problematike, ki jo v naših šolah zaobjema predmet slovenski jezik.

Pouk slovenskega knjižnega jezika (z vsem, kar spada zraven) na naših srednjih šolah je torej izredno pomemben; iz te pomembnosti naravno izhaja zahtevnost učnih načrtov za srednje šole. Ta zahtevnost zadeva a) učno tematiko in b) širino ter globino njene obdelave, odsevati pa mora seveda tudi v številu učnih ur, namenjenih slovenskemu jeziku.

* Referat na seminarju za slovenski knjižni jezik. — Celje, dne 24. septembra 1971.

Danes pouk jezika v naši srednji šoli obsega naslednja tematična področja:

- 1) fonetiko (glasovno, naglasno, stavčno),
- 2) slovnico (oblike in njih naglas, besedne in stavčne zveze),
- 3) besedotvorje,
- 4) slovar,
- 5) pravopis in pravorečje,
- 6) zvrsti jezika (socialne, funkcionalne, po prenosniku ...),
- 7) zgodovino jezika (z nastankom jezika),
- 8) stilistiko (kot nauk o stilni zaznamovanosti jezikovnih sredstev, t. i. jezikoslovnostilistika; kot nauk o primerni izbiri jezikoslovnih sredstev za določene vrste sporočila, t. i. praktična stilistika; kot spoznavanje in vrednotenje dejanske izbire teh sredstev v danih umetnostnih besedilih, t. i. interpretacije tekstov) in
- 9) sporočanje (zlasti praktično, in sicer pisno in govorno).

To, kar navajajo točke 6—9, jezikovni pouk naravno povezuje s slovstvenim, pojmovanim kot slovstvena veda, ki obsega slovstveno zgodovino in teorijo ter interpretacijo leposlovnih del.

Ker je ta tematika zelo razvejana in obsežna, bi bilo priporočljivo posvetiti njeni obdelavi polovico učnih ur, določenih na naših srednjih šolah slovenščini. (Kakor da tako že jè, je na lanskem našem zborovanju v Novi Gorici obravnaval učni načrt za pouk slovstvene zgodovine na naših gimnazijah sed. docent dr. Matjaž Kmecl.) Zares neogibno pa je dati pouku slovenskega jezika vsaj eno uro na teden, tj. okrog 40 ur v šolskem letu.

Glede širine in globine v obdelavi navedenih 9 tematičnih področij bi rekel, da naj bosta na gimnazijah in srednjih tehniških šolah (obe sta štiriletni) enaki, na poklicnih pa olajšani v obeh smereh deloma že zaradi krajšega študija deloma pa zaradi njegove narave. (Da naj bo pouk predmeta slovenski jezik na naših gimnazijah in srednjih tehniških šolah enak, smo se vsaj glede »beril z leposlovnost vsebino« že dogovorili na seji, ki je bila 20. feb. 1970 na Zavodu za šolstvo SRS (prim. JiS 1969/70, 288), isto pa je treba doseči tudi za jezikovni del pouka.)

Poglejmo sedaj konkretne učne načrte za vse tri vrste srednjih šol.

Gimnazija

Učni načrt kot celota ne potrebuje bistvenih sprememb, saj je v njem obsežna skoraj vsa spredaj navedena jezikovna tematika. Potrebne so le manjše tematične razširitve in delna prerazdelitev snovi po letnikih, poleg tega pa moramo povsod konkretnije določiti prvine in obseg posameznih tematičnih področij; v skladu z razvojem splošnega in slovenskega jezikoslovja in stilistike je treba (to velja tudi za preostali vrsti šol) posodobiti in/ali poenotiti strokovno izrazje (nekako v smislu novega učnega načrta za osnovne šole, ki pri tem upošteva novejša opise slovenskega knjižnega jezika, Skj 1—4, Sskj I). V zvezi s tem je treba dopolniti oz. spremeniti tudi strokovno literaturo, ki jo učni načrti navajajo za učitelja (prim. učni načrt za gimnazijo), kjer pa take literature sploh ni,

jo je treba navesti; to bo imelo raznoter pozitiven učinek na naš pouk jezika. Izredno pomembna se mi zdi teoretična podstava vseh tematičnih področij ter njihova jasna medsebojna razmejitev in hierarhiziranost. Konkreten tak nejasen kompleks je sedaj v vseh treh učnih načrtih pravorečje—pravopis—fonetika. Pravorečje nam bodi samo nauk, ki uči o razmerju zapisana → govornjena beseda, tj. s kakšnimi slušnimi sredstvi govorno uresničujemo zapisano besedilo (t. i. govorno dekodiranje); pravopis nas uči podajati govornjeno (tudi samo v mislih govornjeno) besedo s pisnimi znamenji, bodi pa tudi nauk o teh znamenjih; fonetika pa nas uči, kot je splošno sprejeto, spoznavati slušno naravo (našega) jezika, in sicer od glasu, naglasa in besede do samostojnega stavka (povedi) in odstavka, uči pa nas tudi razvrstitve (distribucije) teh pojavov. — To troje — fonetiko, pravopis in pravorečje — je treba torej v učnih načrtih jasno ločiti, pojem fonetike v zgoraj definiranem smislu pa vanj uvesti.

In kaj mislim s hierarhičnostjo? V učnem načrtu za I. razr. gimnazije npr. niso na isti ravni poimenovanja, kot je pravorečje na eni ter samostalnik (ali pridevnik) na drugi strani; prav: pravorečje — oblikoslovje, in sicer samostalnik (pridevnik itd.).

Namesto izrazov »ustno in pisмено izražanje« predlagam »sporočanje«. Pod ta naziv gre neprisiljeno tako govorni ustvarjalni oz. tvorbeni potek s svojimi fazami, kot so invencija, dispozicija in kompozicija (kar se sedaj imenuje »osnove organiziranega izražanja«) kot tudi rezultat tega poteka, tj. vrste ali oblike sporočil z vsem njihovim ustrojnim inventarjem vred (kar se sedaj imenuje »pismeni sestavki« oz. »deli sestavka«). Sporočanje pa je seveda lahko ali govorno ali pisno (sedaj »pismeni sestavki, govorne vaje«). — Nikakor pa ne gre v ustno in pisмено izražanje« obravnavanje pojavov, kot so »narečje, pogovorni in knjižni jezik«; to naj se obravnava pod posebnim naslovom (t. i. zvrsti jezika).

Besedotvorje je treba obravnavati ločeno od oblikoslovja; predvsem zaradi njegove vsebinske in teoretične samosvojesti, ki je ni mogoče pritakniti npr. samostalniku, ker ima splošno veljavo, pa tudi zaradi pregleda nad celoto teh problemov.

Od drugod prevzete prvine slovenskega jezika (t. i. tujke in sposojenke), in sicer besede, oblike, naglase ipd., je treba obravnavati na istih mestih kot domače, sproti pa je treba podajati tudi stilno vrednost dveh ali več istofunkcionalnih prvin, npr. oblik (*Marka — Markota*) ali naglasov (*gôre — goré*).

V učni program je treba sprejeti pojme stavčne fonetike, saj so osnova naravnega in lepega govornjenja, branja, recitiranja in deklamiranja.

Snov naj bo količinsko enakomerno porazdeljena na vse 4 letnike, v četrtem pa zajeta nekako tudi v smislu povzemanja že dotlej obdelanega iz oblikoslovja, besedotvorja, pravopisa ipd. (Prim. v Skj 4 pisanje o tujkah ali razpravljanje o veznikih, kjer se ponavlja s posebnega stališča skoraj vsa skladnja.)

Konkreten predlog za porazdelitev snovi vidim v Skj 1—4, pri čemer je skladnjo v prvi knjigi pojmovati le kot ponovitev že dotlej naučenega (primerjaj osnutek novega učnega načrta za osnovno šolo).

Srednje tehniške šole

Na Zavodu za šolstvo SRS sem dobil 2 varianti učnega načrta. Mislim, da je novejša tista, ki ima na prvem mestu upoštevan slovstveni pouk, določeno pa tudi število ur tako za pouk slovstva kot jezika. Moje pripombe se nanašajo nanjo.

Sicer pa je obema variantama skupno to, da predvidevata za 1. letnik obravnavo skladnje, pravopisa in pravorečja (z govornimi, pravopisnimi in stilističnimi vajami v prvi varianti in s praktično stilistiko v drugi). — V 2. let. je težišče na besedotvorju in oblikoslovju pregibnih vrst (izvzet je le glagol), v okviru nekam čudno pojmovane praktične stilistike pa naj bi gojili razčlenitev in oznako leposlovnega dela, govorilo pa naj bi se tudi o besedi. — V 3. letniku je predmet oblikoslovnega pouka le še glagol (v praktičnem sporočanju pa samostojna razčlenitev krajše strokovne razlage). — V 4. razr. so na vrsti nepregibne besedne vrste, v okviru PS pa strnjena obnova in skoraj vse druge stalne oblike PS.

Katere so glavne pomanjkljivosti tega učnega načrta? — Poleg tistih, ki so bile omenjene že pri učnem načrtu za gimnazijo, še: nesorazmerje v razporeditvi učne snovi po posameznih razredih, inverzije snovi (npr. vsa skladnja pred oblikoslovjem), odsotnost nekaterih osnovnih tem jezikovnega pouka (npr. zgodovina slovenskega knjižnega jezika ali sistematična interpretacija umetnostnih besedil), upadanje števila ur, posvečenih jeziku (40 proti 30 v zadnjih dveh razredih), delna nerazmejenost s slovstveno vedo, nepredobra jezikoslovna teoretična osveščenost (kaže se npr. v uvrščanju neenotne snovi v določena poglavja), deloma tudi terminološka neizčiščenost. Dobra stran tega učnega načrta je delno upoštevanje strokovne zvrsti jezika tistega področja, po katerem se posamezne tehniške šole tudi imenujejo (npr. elektrotehnična, gospodarska, zdravstvena ipd.).

Moj predlog: Za srednje tehniške šole naj glede jezika velja isti učni načrt kot za gimnazijo, saj gre v obeh primerih za splošnoizobraževalni predmet, ki naj velik sloj našega prebivalstva usposobi za spretne uporabnike slovenskega knjižnega jezika v govoru in pisavi, za aдекватne doživljavce besedne umetnosti in za informirane poznavalce — in torej trezne razlagalce — slovenske narodne samobitnosti, kolikor se je razodevala v zgodovinskem razvoju slovenskega knjižnega jezika in je v precejšnji meri tudi njena posledica.

Potrebam posameznih tehničnih šol pa bi učni načrt ustregel tako, da bi, npr. za besedotvorje ali za praktični strokovni jezik, jemal primere iz posameznih tehničnih oz. tehniških vej. Izjemoma je treba tako izobrazbo dopolniti s posebnim predmetom, kakor je npr. dopisovanje v ekonomskih šolah ali umetnostno branje in pripovedovanje v šolah za vzgojiteljice.

Poklicne šole

Načeloma so triletne, lahko pa tudi dveletne. Obravnavam le načrt prvih.

Snov vsakega letnika se najprej deli na ustno in pismeno izražanje; prvo nato na branje, govorne vaje (v 1. letniku je tu še »preverjanje in utrjevanje pravorečja«), drugo pa na pismene sestavke (v 3. letn. pismeno izražanje) in alterna-

tivno na pravopis in skladnjo (1. letnik) ter oblikoslovje (2. in 3. letnik). Pismeni sestavki so nekako to, kar je v Skj 1—4 imenovano sporočanje, oblikoslovje pa v 2. letn. obsega glagol, prislov in predlog, v tretjem pa vse druge besedne vrste (veznik ni obdelan samostojno, ampak mimogrede v skladnji (1. letn.), medmet pa sploh ne. Zelo na obrobje je potisnjena tudi zgodovina knjižnega jezika (navedena v 1. letn. pod Branje, preverjanje ...) in stilistika (mimogrede v 1. letn. v poglavju Govorne vaje).

Mislím, da je osnovna značilnost tega učnega načrta predvsem neurejenost (v 1. letn. npr. se pod naslovom Branje, preverjanje in utrjevanje pravorečja poleg tega, kar pove naslov, obravnavajo tudi glasoslovne zadeve, socialne zvrsti jezika, zgodovina slovenskega knjižnega jezika in črkopisa). Načrt je tudi preveč usmerjen na slabosti dijaškega jezika (te so v veliki meri odsev pogovornega jezika), premalo pa gradi pozitivno obvladanje pravilnega, lepega jezika. (Kako naj npr. učencu »gojimo čut za ritmiko stavka« (1. letn.) ali »smiselno branje pesmi«, če mu ničesar konkretnega ne povemo o stavčni fonetiki? Besedotvorje je omejeno na pridevnik (3. letn.), pa je tvorba besed vendar tudi za te učence prav važna.

To mešanje tematike pod določenimi naslovi je toliko manj upravičeno, ker obstoji učbenik Jagrove, ki te stvari dobro loči (prim. kazalo njene knjige s poglavji: Zgodovinski pregled jezika, Nastanek in razvoj pisave, Glasoslovje, Oblikoslovje, Skladnja, Pravopis, Slog, Pismena sporočila). Kot v učnem načrtu za tehniške šole bi bilo treba tudi tu v okviru posameznih tem natančno določiti obseg snovi.

Podrobnejše pripombe k vsem trem učnim načrtom bi bilo mogoče najlaže podati v komisijah, ki bodo, upam, načrte redigirale ali presnovale. Tudi v teh komisijah bi moral biti zastopan zmeraj kak dejaven jezikoslovec znanstvenik z univerze, in sicer s področja knjižnega jezika, med drugim zato, ker se tudi tam (ali predvsem tam) oblikuje tip strokovnjaka za pouk jezika na naših srednjih šolah. (Za slovstvo bi moral sodelovati znanstvenik za slovstvene vede.) Tako je bilo v bistvu že dogovorjeno za recenzije učbenikov in priročnikov. — Seveda prispeva lahko h kвалiteti novega učnega načrta veliko tudi naše razpravljanje na tem simpoziju.

Francè Jesenovec

Gimnazija v Celju

OZNAKA SLOVENSKEGA POGOVORNEGA JEZIKA V CELJU IN OKOLICI*

Pred petnajstimi leti je v JiS I, 165 Anton Bajec izrazil zahtevo, da »moramo pač pogovorni jezik v neki obliki utrditi, ustanoviti zanj pravila. To je seveda treba storiti tudi za druge pokrajine slovenske zemlje, ne samo za Ljubljano, zlasti za Štajerce in Gorenjce«.

* Referat na seminarju za slovenski knjižni jezik. — Celje, dne 25. septembra 1971.

To željo je izpolnil Jože Toporišič v SR 18, 57—70 s tem, da je utrdil pravila za splošnoslovenski pogovorni jezik, ki je bliže zbornemu jeziku, obenem pa tudi že za ljubljanski pogovorni jezik, ki ima po njegovem mnenju »na splošno iste glasovne značilnosti kot splošni pogovorni jezik, ima pa tudi svoje posebnosti«.

Po vsem tem čaka sloveniste še naloga, da orišemo pokrajinske pogovorne inačice, ki so zunaj Ljubljane in obenem bliže geografskim narečjem. Tako naj tale prispevek skuša naslikati podobo pokrajinske pogovorne inačice v celjskem okrožju, torej osrednještajerski pogovorni jezik. Čeprav je razumljivo, da je cela vrsta jezikovnih pojavov v celjski pogovorni inačici skupna pojavom v splošnem pogovornem jeziku, hočem poleg osrednještajerskih navesti tudi skupne jezikovne pojave, da bi bila podoba celjskega pogovornega jezika čim polnejša. Spregovoril bom obširneje o glasoslovju, mestu poudarka in oblikoslovnih značilnostih celjske inačice, nekaj malega pa tudi o skladnji in slogu ter o besedišču srednještajerskega pogovornega jezika.

Samoglasniki

1. Drugotno poudarjen polglasnik se je vokaliziral v dolgi široki *ê* — *pês, dêš, kês, mêgla, têma, stêza*.

2. Stari cirkumfektirani *o* in novoakutirani *o* sta se v srednještajerskem narečju razvila v dvoglasnik *ou* — *bougi, proušim*, kar je vsaj deloma mogoče slišati v našem pogovornem jeziku, na splošno pa se je ta dvoglasnik gotovo pod vplivom zbornega jezika vrnil v monoftong *o* — *bôgi, prôsim*. To velja predvsem za mesto Celje in njegovo neposredno okolico.

3. Vokalični *r* je prešel v zelo široki *är* — *värt, kärt, ärdeč*.

4. Samoglasnik *o* v zlogu za poudarkom je pri samostalnkih večinoma ostal — *mleko, kosilo, kopito*, v pridevniki in deležnikih pa je prešel v *u* ali pa povsem izginil — *hitro, hitru, m'je päršl; prež me je zebl, zdež mi je pa vrôč*.

5. Pojav moderne vokalne redukcije je v naši pogovorni inačici znan v prav takem obsegu kakor v splošnem slovenskem pogovornem jeziku, kajti tudi pri nas so izginili kratki nepoudarjeni *i*, *u* in *ê*, kratko poudarjeni pa so prešli mimo polglasnika v kratki široki *è*. Tako je npr. kratki *i* izginil na koncu besed:

v nedoločniku: *dêlat, târpêt, vârtêt se*

v velelniku: *nês! prôs!*

v množini moškega spola pri deležniku na *l*: *smo narêdl, smo nêsl, smo kupvâl*

v končnicah *-ami, -emi, -imi* v orodniku množine: *z rôkam, z nôgam, z gospêh, z gôslim*

v pogosto rabljenih prislovihih: *snoč, dôst, najrajš, tud*

v dajalniki in mestniku ednine pri osebnih zaimkih: *mên, têb, sêb, pri mên, m'je, t'je*

v določni obliki pri pridevniku s kazalnim zaimkom *ta*: *ta mlad, ta star, ta zelen, ta debu*.

Enak pojav opazimo sredi besede:

v deležnikih na *-la* in *-lo*, *-li* in *-la*: *si vzdignila, so se zmôtile, je prôsla, je usâhnilo, je narêdla, so narêdile, je bla, so ble*

v pomanjševalni priponi *-ica*: *rôšca, bôšca, rîpca*.

Kratko poudarjena *i* in *u* sta prešla v kratki široki *e*, deloma pa sta ostala nereducirana: zato je slišati *krûh* in *krêh*, *kûp* in *kêp*, *nîč* in *nêč*.

V enklitikah *pri*, *si*, *bi* navadno *i* ostane: *pri nas, si biy, bi day*.

Edninske oblike v deležnikih na *-al*, *-el*, *-al* in *-il* večinoma vse preidejo v *u*, le *il* lahko ostane na stopnji *iy*: *je ukazu, je vedu, je vidu, je ukradu, je nesu, je hodu, toda je ubiy, je govoriy*.

Za redukcijo kratkega jata naj navedem: *vidu, vidla, lepga*.

Podobno velja za kratki *u*: *varjem, varvat, kupvat*.

V osnovi pa tudi kratki *u* ostane: *ubît, drugôd, ujêt*.

Iz sekundarnega polglasnika razviti *e*, ki v zbornem govoru kot *a* v odvisnih sklonih izpada, v naši pogovorni inačici večinoma ostaja: *Frančeka, Slomšeka; pêsca, dêža*.

V dvoglasnikih *aj* in *ay* vlada nihanje, saj pri nas v pogovornem jeziku lahko slišiš *aj*, *ej* in celo *i*, *prav tako ay* in *oy*: *zdaj, zdej, tukaj, tukej* in celo *tuki, pray*, redkeje *proy*. Podobno nihanje je slišati pri vezniku *da* — *de*.

Soglasniki

1. Mehki *l* je otrdel v srednji *l*, medtem ko je končniški *l* seveda ostal kot *lj*: *lubim, ludi, zemla, zele — s soljo, z živaljo*.

2. Mehki *n'*, ki je v štajerskih narečjih prešel v *j*, je deloma vdrl tudi v našo pogovorno inačico, tako da je med izobraženci v Celju slišati tudi oblike: *svija, zastoj, sukjič, jiva, jega*.

3. Skupini *čre* in *žre* sta ostali nespremenjeni: *črešnja, črez, žrebelj, čreve*.

4. Zlitje *šč* v *š* utegneš slišati v zahodnem delu naše pogovorne inačice: *apniše, mravlíše, besediše*.

5. Tu in tam naletiš lahko na protezo v: *vura, voken, vosu, Voglajna*.

6. Na Štajerskem je ostala asimilacija *dl* v *l* v deležniku pri ženskem in srednjem spolu in v množini: *je pala, jela, bola*, toda v pogovornem jeziku je pod vplivom zbornega govora in po analogiji sedanje osnove znova zavladalo neasimilirano *dlo* in *dla*: *je padla*.

7. Končni zveneči zapornik *-g* je seveda oslabil v nezveneči pripornik *-h*: *Boh*, na drugi strani pa tudi v nezveneči zapornik *-k*: *Bok, polek*.

Oblikoslovje

Čeprav so oblikoslovne značilnosti pogovornega jezika v celjskem okrožju v glavnem prikazane že z glasoslovnimi posebnostmi, jih zaradi popolnejše podobe in strnjivosti moramo še posebej navesti.

1. Končnica *-ah* v mestniku množine ženske *a* sklanjatve je prešla pod vplivom moškega in srednjega spola v *-ih*: *na stopnicah*, v *Grižih*, v *Breščih*, *na Teharjih*.
2. Množinski samostalniki srednje sklanjatve izkazujejo popolno izenačenje s podobnimi samostalniki ženske *a* sklanjatve: *vrate*, *jetre*, *črejve*, *tle*, *uste* (*vuste*).
3. Tu in tam sega ta feminizacija nevtar celo v ednino: *japka* — *japke*, *jajčka* — *jajčke*.
4. Samostalniki nekdanje dolge *u* sklanjatve z današnjim imenovalnikom na *-ev* dobivajo pod vplivom narečja v pogovornem jeziku imenovalnik s končnico *-va* in s tem popolnoma prehajajo v žensko *a* sklanjatev: *cerkva* — *cerkve*, *potkva* — *potkve*, *retkva* — *retkve*, *bukva* — *bukve*.
5. Samostalniki srednjega spola so se v dvojini uravnavali po števnikih *dva* in *dve* — v srednjem in ženskem spolu: *dva teleta*, *dva okna*, *dve deklete*.
6. V imenovalniku množine je pri moškem spolu skoraj dosledno zavladovala oblika na *i*, zato je redko slišati obliko na *-ovi*, še manjkrat pa obliko na *-je*: *brati*, *gosti*, *kmeti*, *vožki*, *sini*, *zobi*.
7. Moški samostalniki na *-o* se sklanjajo le s prirastkom *t*: *sinko* — *sinkota*, *Jan-kota*, *Markota*.
8. Pri pridevnikih *bolan* se je oblika iz moškega spola vnesla tudi v ženski in srednji spol in v vso množino: *bolana*, *bolano*, *bolani*.
9. Iz narečja je v našo pogovorno inačico vdrl imenovalnik *hči* tudi v tožilnik: *naša hči* — *našo hči*.
10. Naš pogovorni jezik ne pozna več preglasa *o* v *e* za mehкими soglasniki v imenovalniku in tožilniku srednjega spola pri pridevniku, zaimku in deležniku. Zato govorijo tukaj — dijaki pa tudi v nalogah pogosto pišejo —: *tujo mesto*, *našo dekle*, *mojo bogastvo*, *celo* — *vso mesto*, *vso slovensko leposlovje*.
11. Oziralni zaimek *ki* je našemu pogovornemu jeziku skorajda neznan, saj na splošno govorijo — dijaki tudi pišejo — daljšo obliko *kateri*: *naš oče*, *kateri* . . . , *naša hči*, *katera* . . . , *knjige*, *katere* . . .
12. V ženskem in srednjem spolu ne slišiš več dvojinskih oblik na *-i*, temveč le analogno množinsko obliko na *-e*: *dve ženske*, *dve japke*.
13. Kazalni zaimek iz narečja — *toti*, *tota*, *toto* se pod vplivom zborne izreke vrača v *ta*, *ta*, *to*, zato *tôti* ali *têti* le še redko slišiš.
14. V dvojini se je pri glagolu izoblikovala kontaminirana oblika *sma*, in to iz dvojinske *sva* in množinske *smo*: *sma slišale*, *grema*, *berema*, *midva sma naredla*, *hočma*, *nočma*.

15. Po tematskih glagolih so se uravnale oblike atematskih v drugi osebi množine in tako izgubile svoj *s*: *date, vete, grete*.

16. Pri glagolih na *-či* je v nedoločniku na novo pristopil *t*: *hočem rečt, pečt, tečt*.

17. V trpnopreteklem deležniku se je pod vplivom narečja posplošila oblika na *-t* tudi v primerih, v katerih pozna zborna izreka le oblike na *-n*. Tako se je analogno po *podrt* izoblikovalo tudi *naret* za *narejen*.

18. Ker je sekundarni polglasnik v sedanjiku namesto *v a* prešel v *e*, utegneš v naši pogovorni inačici slišati tako narečni *e* kakor tudi zborni *a*: *vzemem* in *vzamem*, *genem* in *ganem*, *dehmem* in *dahmem*, *pehnem* in *pahnem*, *vnemem* in *vnamem*.

19. V tretji osebi sedanjika v množini pozna celjski pogovorni jezik le mlajše oblike na *-ejo* in *-ijo*: *noge me bolijo, nêsejo* ipd.

20. Prav tako v tretji osebi množine pozna naš pogovorni jezik pri atematskih glagolih le mlajše oblike na *-jo*, ne več na *-do*: *vejo, dajo, grejo, povejo*.

21. Neskrčen je ostal sedanjik pri glagolu *vreti*: *že vrêje*. Po *vremem* se je uravnal tudi *plevem* in prešel v *plejem*.

Posebnosti v mestu poudarka

1. V našem pogovornem nedoločniku je mesto poudarka tam, kjer je v deležniku na *-l*: *nôsit, pisat, krênit, morít, târpêt*. Samoglasnika *e* in *o* sta v njem kratka in široka: *nêst, bôst*.

2. V velelniku je mesto poudarka deloma nepremično: *nes!* — *nêste! ostân!* — *ostântel! môlte! zbêrtel!*

3. Zelo pogost je preskok poudarka za en zlog proti koncu besede: *znaménje, kaménje, delávec, kladívo, kolíko, tolíko* ipd.

4. V deležniku preteklega časa na *-l* je v moškem spolu ostal poudarek vseskozi na zadnjem zlogu, pa naj gre za preproste ali za sestavljene oblike: *je bežáú, je držáú, je moučáú, je govoríú, je zbudíú, je tesáú, je naredíú, je opustíú, je hotéú* itd.

5. V celjskem pogovornem jeziku je deloma znan preskok poudarka za en zlog proti začetku besede, tako da utegneš slišati: *otròk* in *ôtrok*, *poštèn* in *pôšten*, *bogàt* in *bôgat*, *širòk* in *šírok*, *se popnèm* in *se pôpnem*, *otprè* in *ôpre*.

6. Med poudarne dublete sodijo tudi: *ðeklè* in *dêkle*, *zobê* in *zôbe*, *prasè* in *prâse*.

7. V srednještajerskem narečju izkazujejo preskok poudarka proti začetku besede tudi trizložnice: *prístava*, *mótika* — *mótka*, toda v pogovornem jeziku utegneš slišati samo *Prístava*.

Nekaj iz skladnje in stilistike

1. V celjskem pogovornem jeziku je kar pogosta zamenjava oziralne členice *kadar* z vprašalno *keda*: *Zmeraj, keda sem pāršu u gosti, so me dôbâr postrêgl.*
2. Neprehodni glagol *vstati* je postal povratni »se *vstati*«: *sem se vstala.*
3. Splošnoštajerski zamenjani besedni red ob prislovu še je seveda znan tudi našemu pogovornemu jeziku: *še pa niso pāršl.*
4. Pogosto je slišati podvojeni protivni veznik: *vendar têtga pa nisma znale.*
5. Nenavadno pogosto govorijo v celjskem okrožju protivni veznik *vendar*, in sicer tam, kjer v zbornem govoru rajši govorimo in pišemo krajši protivni veznik *a*. Poleg tega pa slišiš v pogovornem jeziku tudi nenavadni besedni red: *Vendar stavka je minila, Vendar ko je . . ., Vendar udây se nisem.*
6. Pri osebнем zaimku za tretjo osebo se je množinski tožilnik *nje* uravnal po rodilniku *njih*, tako da v našem pogovornem jeziku zmerom govorijo *njih, na njih, za njih* namesto *nje, nánje, zánje*. Te oblike prehajajo pri Štajercih tudi vedno pogosteje v zborni izreko in celo v pismeni jezik: *Rajši ti njih, da ne bojo oni tebe, Na njih ni treba čakati.*
7. Pridevniško povedkovo določilo se v celjskem pogovornem jeziku zelo pogosto rabi v določni obliki, redkeje v nedoločni: *kak je naš pêb bôgi! Da ne bom predolgi.*

Besedišče

1. V območju srednještajerskega pogovornega jezika se je tu in tam še ohranila nosniška izgovorjava v besedi *mesenc*.
2. Krajevni prislov *tja* je preko *ta* s privesno členico *î* prešel v *taî*, tako da slišiš sedaj: *ta gor in taî gor, ta dol in taî dol*. Prislov *tam* pa se pogosto rabi tudi na vprašanje *kam*: *grem tam.*
3. Korelativna prislova iz zaimka *kakó* — *takó* sta po preskoku poudarka na prvi zlog izgubila *o* ali *u*, tako ima pogovorni jezik obliki *kak* — *tak*.
4. Nazadnje naj naštejemo še nekaj značilnih besed in zvez iz celjske pogovorne inačice: *daleč* se je seveda kakor tudi sicer na Štajerskem skrčilo v *dayč, čakajte* v *čajte, pazduha* v *paska*, poleg *teden* se govori tudi *kedén*, dalje je značilen vzklik *pje!* Namesto *črevli* ali *čevli* utegneš slišati *šuhi*, namesto *moder plav*, poleg *jermen* lahko slišiš tudi po premeni nastalo obliko *remen*, *šćurka* imenujejo *gril*, *pestúnja* se govori s poudarkom na *u*, poleg *kolnica* slišiš tudi *šupa*, pogosteje se govori *čuj* kakor *slišiš*, znan je vzklik *Je bela!* ali *Je bela cesta!* Predmetno vprašalni zaimek *kaj?* se je zamenjal z osebno vprašalnim *kôga?*: *kôga si naredla?* za *kaj si naredila?*

Zapiski, ocene in poročila

MOLETOVI SPOMINI

Čeprav je avtor obsežne knjige spominov* predvsem umetnostni zgodovinar, ki je tri desetletja deloval kot profesor stare in znamenite Jagelonske univerze v Krakovu, je vendar s svojim pesniškim in prevajalskim delom tudi eden od soustvarjalcev slovenske literarne preteklosti (prim. njegovi pesniški zbirki *Ko so cvele rože* — 1912 in *Tristia ex Siberia* — 1920), zato ima — podobno kot njegova vrstnika, umetnostna zgodovinarja Izidor Cankar in France Stelè — ustrezno mesto v slovenski literarni zgodovini (prim. *Zgodovina slovenskega slovstva* V in VI, Slovenska Matica 1964, 1969). Med slaviste v širšem smislu pa spada Vojeslav Molè zato, ker je v Krakovu gojil slovansko umetnostno zgodovino in je bil v neposrednem delovnem stiku s pomembnimi poljskimi in drugimi slovanskimi jezikoslovci in literarnimi zgodovinarji; veliko jih v Spominih omenja, nekatere celo podrobneje oriše kot ljudi in znanstvenike.

Spomini — izšli so za avtorjevo petinosemdesetletnico (roj. 14. februarja 1886) — obsegajo štiri velika poglavja: *Otroška in mladostna leta*, *Prva svetovna vojna in Sibirija*, *Med obema vojnama*, *Druga svetovna vojna in povojni čas*. Spriču tako razgibanega in prevratnega obdobja ter Moletove nenavadno razvejane življenjske poti ni čudno, da se pred bralcem zvrstijo številni zelo raznoliki dogodki in srečanja, ki jih je avtor z osebno globoko prizadetim pripovedovanjem vtikal v novejšo kulturno (in drugačno) zgodovino. Pri tem seveda ne gre za znanstveno ugotavljanje objektivne resnice, gre za izpoved takšne resničnosti, kakršno in kakor jo je doživljal slovenski in poljski humanistični znanstvenik Molè, katerega življenjski nazor se je v glavnem izoblikoval že v obdobju pred prvo svetovno vojno in ki si je vse življenje prizadeval, da bi ohranil notranjo osebnostno harmonijo; tako si lahko razlagamo zadnji stavek predgovora (str. 8): »Moja knjiga spominov je avtobiografija humanista, ki ga je prav humanizem varoval in rešil, da ni utonil v viharjih naše tragične dobe.«

Razumljivo je, da je avtor svoja doživetja in izkušnje izrazil skladno s svojimi občutji in vednostjo današnjega časa; tako so nekatere razlage in ocene dogodkov (zlasti

političnih) morda drugačne, kot bi bile ob neposrednem odzivu nanje, priznati moramo, da v celotnem delu zaznavamo Moletovo prizadevanje za pravičnost. — Čeprav skuša njemu neprijetne značajске poteze in nečedna dejanja ljudi okrog sebe razumeti, pravzaprav nikomur ni »ostal dolžan«. Med ljudi, ki jih je najbolj cenil, nedvomno spadajo Župančič, Stelè in Ramovš, po človeški plati pa mu niso bili pri srcu npr. krakovski profesor Nitsch, Alojz Gradnik in France Kidrič. Sodbe o znanstveni vrednosti kolegov (posebno kadar je govor o slavistih) so večinoma preveč splošne, veliko pa mu pomeni tudi človekova zunanost (drža, obleka); tako pravi npr. za nekega jugoslovanskega štipendista v Krakovu, da je bil *simpatičen eleganten človek in pravi znanstvenik* (383).

Spomini so urejeni kronološko, tako da se avtor pomika skozi čas kot človek v družini, kot človek in literat v splošni in strokovni družbi, kot znanstvenik-raziskovalec likovne umetnosti, kot akademski učitelj, kot filozof in ljubitelj svetovne literature. Družinska vprašanja velikokrat prekrijejo druga dogajanja, in bolj ko je bil čas trd in neprijazen, bolj se je povečevala skrb in bojazen za fizični in duhovni obstanek (verjetno je podton avtorju narekovala tragična smrt njegovega sina Marijana (1963), ki se je v Parizu povzpел že med najvidnejše današnje iraniste).

Otroška leta je Molè preživel na Primorskem (Trst), gimnazijo pa je od drugega razreda naprej obiskoval v Novem mestu, kjer je leta 1966 maturiral. V tem poglavju so živo opisane takratne razmere in vzdušje v naših šolah; avtor se ustavlja ob vprašanju slovenske narodne zavesti pri dijakih in profesorjih, podrobneje opredeljuje svoj odnos do posameznih predmetov (in ljudi), posebno še odnos do slovenskega jezika in književnosti (Kette in Župančič sta mu bila velika vzornika), do italijanske, češke in poljske literature. Današnji srednješolec bi težko verjel, da je Molè kot novomeški gimnazijec prebiral leposlovna dela kar v šestih ali sedmih jezikih! V gimnazijski čas segajo tudi avtorjevi literarni prvenci, ki so bili objavljeni v Ljubljanskem zvonu (list je bil na gimnaziji prepovedan).

* Vojeslav Molè, *Iz knjige spominov*. Slovenska Matica. Ljubljana 1970. 559 s.

V prvih študijskih letih je Molè omahoval med literaturo, jezikoslovjem in umetnostno zgodovino; zanj se je pravzaprav dokončno odločil šele po vrnitvi iz Italije na Dunaj (študirati je začel na Dunaju 1906/7, odslužil enoletni vojaški rok v Trstu, nadaljeval študij v Krakovu 1908/9 in v Rimu 1909/10). Na Dunaju se je veliko srečeval z Rajkom Nahtigalom in pesnikom Zupancičem. Cankarja je obiskal pozneje na Rožniku, vendar — tako pripoveduje Molè — to srečanje ni bilo prijetno, čeprav Cankarjevo umetnost visoko ceni.

Na fronto (1914) je prišel Molè kot formiran umetnostni zgodovinar (študij je končal z disertacijo leta 1912, bil še leto dni v Italiji, nato pa do začetka vojne že v službi kot konservator v Dalmaciji); kmalu je prišel v rusko ujetništvo in v Sibirijo, kjer je prebil pet let. To poglavje je najboljše in opisi sibirskih razmer so mestoma privlačni in zanimivi. Manj pretresljivo učinkuje na današnje rodove (po izkušnjah druge svetovne vojne) »nečloveške težave«, s katerimi so se morali otepati ujetniki (častniki so dobivali sprva plačo, ki je zadoščala celo za vzdrževanje strežnika).

Na novoustanovljeni ljubljanski univerzi (1919) je prevzel stolico za umetnostno zgodovino Izidor Cankar, tako da je dobil Molè po vrnitvi leta 1920 docenturo za klasično arheologijo in zgodovino bizantinske umetnosti (habilitiral se je v Sibiriji, na univerzi v Tomsku). S tako rešitvijo ni bil preveč zadovoljen, prav razočaran pa je bil nad kritiko (Glonar) zbirke Tristia ex Siberia; po tem se je nehal ukvarjati s pesništvom. Ta del knjige je zanimiv predvsem kot odlomek iz zgodovine slovenske univerze, dotika pa se tudi drugih vprašanj slovenske kulture v letih po prvi svetovni vojni. O prvem rodu slovenskih univerzitetnih učiteljev in o razmerah na univerzi govori Molè še enkrat, ko opisuje obdobje druge svetovne vojne (po nemški zasedbi Poljske se je čez nekaj mesecev umaknil v Ljubljano, kjer je z družino ostal do konca vojne).

Znanstveno in življenjsko pot je Molè dokončno usmeril leta 1924, ko sta obiskala ljubljansko univerzo poljska jezikoslovca Nitsch in Rozwadowski in ga nagovorila, da je sprejel v novoustanovljenem krakovskem slovanskem inštitutu stolico za umetnostno zgodovino. Tu je z leti dosegel velik znanstven ugled, tako da so na Poljskem v univerzitetnih krogih Slovenijo in Ljubljano zmeraj povezovali z Moletovim imenom. Domov se je Molè vračal skoraj

vsako leto, intenzivno je spremljal umetniško in znanstveno ustvarjanje v Sloveniji in o glavnih dosežkih tudi poročal v poljskih revijah; njegova žena Ela je prevedla zbirko Cankarjevih novel, Molè pa je napisal uvod o Cankarjevi umetnosti (1931). Po vrnitvi v Krakov (1945) je doživel precej razočaranj. Najbolj ga je prizadelo ovadštvo in škodoželjnost (posebno po letu 1948) in omejevanje potovanja v Jugoslavijo in tujino. Nekaj let po upokojitvi in sinovi smrti se je preselil k hčerki v ZDA.

Posebno zapleteno vprašanje Moletovih spominov je vprašanje jezika. Kot nekdanji slovenski pesnik in pisatelj je ohranil nenavadno tenek posluš za knjižno slovenščino; naravnost goji izrazno spretnost, čeprav se ne more izogniti arhaičnemu nadihu, kar daje tekstu celo poseben mik. Na drugi strani pa se je avtor v svojem znanstvenem in pedagoškem delovanju tako globoko vrstel v poljščino, da pogosto prihaja do jezikovne interference. Večkrat imamo vtis, da so posamezne fraze ali celotni stavki pravi kalki (v bližnjo in daljšo okolico, do njega so se obrnili, ustvarja nekako vrsto prostora, ipd.). Precej neenovit je avtorjev odnos do poljskih in ruskih imen, deloma jih sklanja kar na poljski način, ruske pa navaja v poljski obleki. Tako so npr. imena Łoś, Feliś v sklanjatvi ali izpeljankah pisana z znakom *i* (Łosia, Felisiov, itd.). Poljska in ruska imena tipa Lodź, Poznanj, Kazan, Perm, Tver so ponašena v moškem spolu in se ne sklanjajo po i-jevski sklanjatvi, torej v Kazanu, v Tveru — in ne: v Kazani, v Tveri. Precej nedoslednosti je v knjigi tudi pri transliteraciji ruskih vložkov, kjer tudi prevladuje poljsko posredništvo (trdi *ł*, označevanje mehčanja soglasnikov z *i*, ipd.), npr. »Kakoj vi nacionaľnosti?« — »Ja Sloveniec.« — »Značit, vy Slovak?« — »Niet, gospodin polkovnik, ja Sloveniec.« — »Čto eto takoe? Vy otkuda?« — Ja rodiťsja *niedaleko goroda Triesta.*« — »V takom slučaje vy *Italianiec.* Ja vas v *italijanskiju legiju* posažu.« (182). Večkrat srečamo tudi hibridno rusko-slovensko sklanjatev (npr. *Vojennego gorodkă* — 161), poljsko sklanjatev celo pri občnih imenih (npr. eden najbolj znanih *hetitologów* — 545), mešanje slovenskih in poljskih oblik imen (Krakov — Kraków, Venecija, Vilno.) Neprijeten vtis naredijo tudi napake v poljskih vložkih, npr. Nowe materiały do *jednego...*, Dywanik nad *miom łózkkiem...* (340).

Večino napak v slovenskih oblikah in pravopisu ne moremo pripisati tiskarskemu škratu, npr. *čem* dlje sem premišljal, pri *čemu*, *častitam* vam, pred *kratkem*, *zanešenjaštvo*, *renesanca*, *daljše* stolice, *Šmarjetske* toplice, z *kostanjem* listjem, o *Tatarjih*, ipd.). Pravo zmedo je v knjigi povzročil tudi *bralec*—*bravec*; na nekaterih straneh najdemo več pisave z *l*, na drugih spet z *v*, večkrat pa se mešata pravopisa celo na isti strani.

Najbrž moramo pripisati vplivu let in slabih zvez med avtorejm in tiskarno tudi pomote v letnicah in datumih, ki bi bile sicer za tako natančnega znanstvenika nenavadne: tako Molè ni prišel v Krakov leta 1907 ampak 1908 (str. 52); Nemci so zasedli Paris 14. junija 1940, ne 14. maja (str. 476); februaraska buržoazno-demokratska revolucija v Rusiji ni mogla po nobenem koledarju biti 17. marca 1917 (str. 214), bila je 27. februarja (12. marca).

VALENTIN VODNIK IN F. M. DOSTOJEVSKI V KONDORJU

V Kondorjevi knjižni seriji, ki z današnjimi 120 oziroma 140 številkami že zdaj predstavlja enega pomembnih strokovno vodenih založniških in uredniških podvigov pri nas, sta med zadnjimi zvezki izšla *Izbrano delo Valentina Vodnika in Izbor kratke proze F. M. Dostojevskega*. Zvezka, ki bosta nedvomno med dijaki, profesorji, pa tudi siceršnjimi poznavalci in ljubitelji zbudila zanimanje, sta uredila Jože Koruza in Aleksander Skaza.

Koruzov izbor iz Vodnikovih pesmi, strokovno-poučnih in žurnalistično-pripovednih spisov ter pisem s svojo tehtnostjo pa spričo oddaljenosti zadnjih takšnih izborov (pesništva, ki ga je odbral Gspan 1958, sicer I. Grafenauerjev ter Pregljev in Lahov 1919) najbrže ni ustregel le običajno razprostranjeni vedoželjnosti, marveč tudi šolskim potrebam. — Njegovo posebnost predstavlja obsežen izbor proznih spisov razne vrste in vsebine, ne da bi urednik seveda hkrati kako zapostavljal Vodnikovo verzifikacijo. Pesništvo je literarna zgodovina izdatno raziskovala in razlagala že doslej, Koruza pa je iz Vodnika izluščil, razložil in poudaril tudi tiste prvine in plasti, ki ne kažejo Vodnika le kot prvega slovenskega pesnika, temveč tudi kot začetnika slovenske pripovedne proze. Če pomislimo, da je v Vodnikovih časih po Evropi že zastavil

Med posledice nervoznega časa moramo verjetno šteti kar prepogoste tiskarske napake, ki tu in tam ogrožajo celo razumljivost, npr.: ko smo naslednje jutro *obdajal*, je bil tako mrzel veter... (162); ter da se moram *oprosti* dosedanjega državljanstva (364); saj sem jaz prvi nekako *načel* njegovo delovanje (313); saj je bila *os* (namesto: ost) njegove politike predvsem usmerjena dosledno proti Sovjetski zvezi (361); rus.: Počemu ne *hodite*, namesto: *hotite* (439); *Stani* osel, nam. *Stari* (146), itd., itn.

Velika škoda je, da se niti avtor niti izdatelj ni odločil za imensko kazalo; v Spominih je toliko znamenitih slavističnih in drugih znanstvenih imen, ki jim Molè posveča večjo ali manjšo pozornost, jih ocenjuje, itd., in ki bi utegnila zanimati tudi npr. poljskega bralca; toda ali naj zato pregleda vsa poglavja?

F. Jakopin
Filozofska fakulteta v Ljubljani

svoje prve zmagovite korake roman in da gre njegova produkcija takrat že v stotine, se Vodnikovi pripovedni poskusi morda res ne zdijo kdove kako imenitni, saj gre zvečine za kratke poučno-zabavne zgodbe in žurnalistična poročila, pa po drugi strani tudi res, da pred tem Slovenci samonamenske pripovedne proze sploh nismo imeli; da je bilo pred tem vse pripovedno le kot »eksempl« vpleteno med cerkveno prozo ali pa prepuščeno ustnemu sporočanju. Pri Vodniku se poprejšnja cerkvena utilitarnost najprej laicizira (npr. v basensko poanto), večkrat pa se zgodbica tudi že enostavno pripovedno izživi kar sama iz sebe, brez takšnega prepoudarjenega nauka. Ustrezne poskuse je mogoče spet še prav in pošteno oceniti ob pomisli, koliko let in desetletij je moralo preteči do organskega nadaljevanja in razvoja tako zastavljenih začetkov.

Koruzov komentar je neobičajno podroben in sistematičen, tako da izdatno presega srednješolske potrebe; z nadrobnim opisovanjem geneze različnih podmen pogosto spominja že na uvodne tekstološke komentarje k ZD slovenskih klasikov in obsega kar tretjino knjižice. Začenja se s poglavjem o Vodnikovem življenju (Življenje), nadaljuje z opisom njegovega dela (Delo) in s poglavjem Pesniški razvoj, ki bi se si-

cer po svoji vsebini najbrže dalo smotno strniti s poprejšnjim, sicer pa predstavlja jedro spremne besede. — V njem razlaga pesnikov razvoj kot pot iz Pohlinove klasicistične šole skozi Zoisovo še zmeraj klasicistično intonirano mentorstvo v značilno slovensko, akcentuacijsko metrirano verzifikacijo, in hkrati kot pot iz prosvetljske utilitaristične verzifikacije na robove romantično intonirane, neutilitarne poezije. — Med vrsticami večkrat obzirno in kontekstualno polemizira z nekaterimi znanimi trditvami slovenske literarne zgodovine (npr. s tisto o vplivanju Musenalmanachov na Pisanice). — V poglavju Iz pesniške delavnice poudarja predvsem Vodnikovo nenehno in potrpežljivo popravljanje verzov, pri čemer obširneje navaja Grafenauerjevo razlago enega takšnih popravljalnih postopkov. Ko govori o »drobnih oblikah pripovedne proze«, opozarja na različne strukture, ki so se spontano ustrojile glede na mesto objavljanja in ob drugem razlaga tudi Vodnikovo šegavost kot značajsko in estetsko kvaliteto, ki mu je bila sicer prirojena, ki pa je hkrati ustrezala estetskim idealom 18. stoletja ter se kot eden izmed možnih estetskih vzorcev vzdržuje vse do danes. — Potem omenja še Vodnikove dramske ambicije ter končno na kratko označi njegov pomen za slovensko literaturo in kulturo ter dodaja pomembnejšo predmetno bibliografijo (9 + 38 enot).

Tudi opombe so podrobne, z obširnostjo pogosto dopolnjujejo poprejšnjo razlago, pritačnjen pa jim je slovarček težje razumljivih besed. Skratka Kondor, ki po tehtnosti, sistematičnosti in strokovnosti sodi med najboljše, kar je doslej v zbirki izšlo.

V 118. zvezku pa je izšel »izbor kratke proze« Fjodora M. Dostojevskega v uredništvu Aleksandra Skaze in v prevodih Vere Brnčičeve, A. Skaze, Josipa Vidmarja in Janeza Zora. V zanimivi spremni besedi urednik interpretira predvsem umetnikovo pojmovanje realizma in fantastike, njegovo iskanje in odkrivanje fantastičnega bistva resničnosti, človeka v človeku. Pri tem naj bi Dostojevski praviloma koncentriral pripovedno dogajanje v karseda zožena čas in prostor ter vanju stavljal maksimalno število pripovedovanih oseb in tém. Takšen postopek izsiljuje napete in izzivalne strukture, v katerih se ovedene strasti in podpovršinsko v ljudeh nenehno in burno soočajo med seboj. Pojavi socialne in psihološke resničnosti v tem procesu odpadajo kot nezanimivi, v bralčevo zavest pa pronicajo vprašanja večpomenskega, dvosmiselnega in zato komajda določljivega bistva človeka.

Koncentracija tém se seveda v kratkem besedilu uresničuje na eni sami pripovedovani osebi, se pa zato pripovedni pogledi (perspektive) nenehno mnogostransko in ambivalentno menjavajo, pri čemer se pripoved naglo bliža grotesknemu kot samovsebnosti protivnosti sveta. Na pojav izrecneje opozarja del spremne besede, ki skuša nekoliko podrobneje razložiti »filozofsko« (?) novelo Bobek — najbrž nekaj najbolj presenetljivega, kar lahko pride izpod pisateljskega peresa. V njej je kot strukturne plasti mogoče odkriti domala vse bistvene sestavine pripovedne proze Fjodora Mihajloviča: njegovo nenehno pripovedno igranje med življenjem in smrtjo, značilni moralizem, potem aktualistično, že polžurnalistično odzivanje na svet itd. — in vse to v tisti fantastični igri vrednot, podob in besed, ko pravazprav ne gre več za vrednote niti podobe niti besede, temveč le še za nekakšen mračen ples benigno-malignih senc, prividov in more o življenju.

— Spremna beseda očitno upošteva obsežno literaturo, ki jo deloma tudi navaja, predvsem nekaj novejših deloma že tudi pri nas znanih razlagalcev literature F. M. Dostojevskega (Bahtin, Grossman, Šklovski, Zweig idr.). Ob tem pa je treba opozoriti, da je marsikatera kombinacija ali namig v Skazovi interpretaciji za dostojevskologe nova; že uvrstitev Kayserjeve monografije o groteski med temeljno literaturo namiguje, kam, v katero smer bistveno teži Skazova raziskovalna ambicija.

Tako moremo po strokovno-znanstveni plati ta zvezek Kondorja šteti med komajda kako oporečen: razlaga je dodan še zanimivo pisan, pregleden in jasen življenjepis ter običajne tekstološke opombe. — Delen pomislek se zbuja le glede na namen zbirke. Zdi se namreč, da del razlage po svoji terminologiji in pojmovni oziroma logični aparaturi le zahteva precej višjo raven strokovne izobrazbe, kakor pa jo zmora srednješolec, študent in pogosto celo diplomiran slavist. To velja zlasti za uvodni del razlage, kjer urednik naglo kopiči probleme enega na drugega, ti pa pogosto spregovorijo le v kontekstu; zraven uporablja tehnične termine, ki bi zahtevali izrecno razlago (eshatologija ali ambivalenca sta najbrže kot termina srednješolcu in študentu vsaj toliko nejasna in potrebna razlage kot npr. grand-père iz op. k str. 57). Dodatne težave nastajajo tudi zaradi tega, ker spričo posebne pojmovne aparature prihaja do neuvajenih in netradicionalnih logičnih zvez, brez ustrezne literarnozgodovinske tradicije. — In če že na silo iščemo pomanjkljivosti, bi

dodali še to, da bi bilo med tekstološkimi opombami dobro navesti doslejšnje objave upoštevanih novel v slovenščini.

Sicer pa velja, kar je bilo že izrečeno: informativen zvezek, predstavitev velikega

romanopisca z njegovo manj znano in pogosto manj cenjeno, pa enako zanimivo kratko prozo.

Matjaž Kmecl

Filozofska fakulteta v Ljubljani

SLOVANSKE KNJIŽEVNOSTI 20. STOLETJA

Lansko leto je v Moskvi izšel Zbornik¹, ki obsega 19 esejev: 6 o srbski (Serbskaja literatura konca XIX — načala XX veka; Hudoženstvennye tečenija i idejno-estetičeskaja bor'ba v serbskoj literature mežvoennogo perioda; Stevan Sremac; Social'naja napravlenost' Ivo Čipiko; Tvorčestvo Borisava Stankovića; Lirika Milana Rakića), 3 o hrvaški (Horvatskaja literatura 1918—1941 gg.; Vladimir Nazor — pisatelj i graždanin; K voprosu o hudoženstvennom metode Avgusta Cesarca), 1 o makedonski (Kočo Racin i roždenie makedonskoj proletarskoj literatury), 2 o češki (Russkie perevody »Silezskih pesen« Petra Bezruča; Drama Čapka »R. U. R.«), po 1 iz bolgarske (Bolgarskaja dramaturgija pervogo desjatiletija narodnoj vlasti) in poljske literature (Raszkazy i povesti Ivaškevića (40—60-e gody)); 5 esejev, torej več kot ena četrtnina, pa je v knjigi posvečenih slovenski literaturi in njenim vidnejšim predstavnikom, in samo o teh esejih tu na kratko poročam.

N. I. Kravcov v prispevku »Osnovnye tendencii razvitiija slovenskoj literatury konca XIX — načala XX veka« pregledno opisuje smeri v slovenski književnosti na prelomu stoletja, nato pa podrobneje pregleduje poezijo Aškercera, Cankarja, Ketteja, Murna, Župančiča, omenja Gradnika; v drugem delu se ustavlja ob prozaikih — Deteli, Finžgarju, Kraigherju, Cankarju, Mešku idr., na koncu pa razpravlja še o dramatikih tistega časa. Kljub jasnim in ponekod izredno natančnim oznakam posameznih del pa bi avtorju članka lahko očitali nekatere pomanjkljivosti in netočnosti (o Stritarju npr. govori kot o epigonu; pri Aškercu opazi kritično noto, pri Gregorčiču pa je niti ne omenja; Aškercu pripisuje socialistične ideje, pri Cankarju omenja »višji tip realizma«, pri predstavnikih moderne pa ne opazi na začetku drugih vplivov razen impresionizma). Lahko mu očitamo tudi nekatere čudne trditve, kot je npr. ta, da so vsi dosežki prejšnjega stoletja povezani v poe-

ziji z impresionizmom, v prozi z realizmom in v dramatikih z naturalizmom. To pa nikakor ne ustreza resnici, ker je bilo obdobje na prehodu stoletja tako neenotno in tako polno različnih struj, predvsem pa pisateljev tako različne ustvarjalne moči, da tega nikakor ne moremo poenostaviti na tri ozko omejene izrazne stile.

V eseju »Osnovnye napravlenija v mežvoennoj slovenskoj literature« E. I. Rjabova najprej na kratko opisuje literarne smeri tistega časa, nato pa se podrobneje ustavlja ob posameznih avtorjih (Bevk, Kozak, Finžgar, ... Župančič, Albrecht, Golia ...), daje kratke, a večkrat nepodkrepljene sodbe, dovolj strpno govori o katoliškem krogu in o predstavnikih kozmičnega ekspresionizma, omenja njihovo protivojno usmerjenost (Podbevšek, Jarc ...), se podrobneje ustavlja ob skupini okrog »Mladine« (Kosovel), ob predstavnikih socialne poezije in revolucionarnega protesta (Seliškar, Klopčič ...), ob marksističnih kritikih (Brnčič, Ziherl, Kreft). Pri vseh pa išče realizem, čeprav opaža tudi nacionalno in socialno zaostrena vprašanja v delu posameznih avtorjev.

M. I. Ryžova objavlja v knjigi tri eseje: »Realizm France Bevka«, Tvorčeskij put' Alojza Gradnika« in »Žizn' i tvorčestvo Prežihova Voranca«. V vseh treh je kratek življenjepis avtorjev, nato pa kronološko obravnava posamezna njihova dela. V prvem eseju o Bevku poudarja njegovo namerno prikrito, a kljub temu ostro obsodbo fašističnega terorja, preleti vsa boljša dela, podrobneje pa se ustavlja ob njegovih najpomembnejših delih (Muka gospe Vere, Znamenja na nebu, Kaplan Martin Čedermac, Iskra pod pepelom ...); govori tudi o njegovem delovanju v vojnem in povojnem času, posebej pa omenja dela, namenjena mladini. Ustvarjalna aktivnost, čut za ostre socialne konflikte, dobre psihološke analize, predvsem pa resnična človeška prizadetost in objektivnost so po mnenju avtorice njegove najboljše lastnosti.

Drugi esej je posvečen Alojzu Gradniku. Naštevava vse poglavitne teme njegove poe-

¹ Zarubežnye slavjanskije literatury. XX vek. Moskva 1970. Str. 434 + (II).

zije, opisuje njegovo pot iz razklanosti, mračnih občutij in osamljenosti v umiritev in tiho občudovanje lepote narave; smrt dobi v času vojne pomen splošne tragedije. Iz intimizma in zaprtosti vase se odpre socialnim krivicam in nacionalni problematiki. Premalo pa je avtorica poudarila njegov posebni položaj v slovenski literaturi, njegovo sopotništvo in neodvisnost od takratnih literarnih struj, njegovo enkratno in neposredno osebnostno izpovedno liriko, s katero se je uvrstil v sam vrh slovenske poezije.

Tretji esej je posvečen delu Prežihovega Voranca, ki ji je prav zaradi svoje usmerjenosti morda najbližji. Njene ocene posameznih del so sicer kratke, a dovolj natančne. Opaža njegove najboljše lastnosti in jih tudi primerno poudarja. Jasnost, nenavadna plastičnost likov in njihova samoniklost, lirični opisi otrok in široki epski

prizori, ki jim je dodal še socialno-zgodovinsko analizo, so po njenem mnenju Prežihova največja odlika.

Vsi trije eseji omenjajo tudi vplive sovjetskih pisateljev na te tri avtorje, predvsem pa skušajo odkrivati realistične ali celo socialno-realistične poteze v njihovih delih.

Ob prevodih narečno obarvanih naslovov posameznih del večkrat zadenemo na netočnosti, ki se jim je avtorica včasih izognila s tem, da je v oklepaju navedla originalni naslov. Kljub takim pomanjkljivostim pa je avtorica v vseh treh esejih dostojno predstavila sovjetski publiki tri pomembne slovenske avtorje ter s podrobnim pregledom njihovih del in v povezavi z esejema N. I. Kravcova in E. I. Rjabove morda vzpodbudila tudi širše zanimanje za našo literaturo.

Alenka Logar-Pleško
Filozofska fakulteta v Ljubljani

BIBLIOGRAFIJA SLOVANSKEGA JEZIKOSLOVJA V SOVJETSKI ZVEZI

Ko sta leta 1963 pri sovjetski akademiji znanosti in umetnosti izšli prvi dve knjigi bibliografije slovanskega jezikoslovja v SZ za dobo od 1918 do 1960, je bila sprejeta tudi trdna odločitev, da se bo delo po petletjih nadaljevalo. Pred dvema letoma je izšla tretja knjiga, v kateri so zbrani bibliografski podatki za slovansko jezikoslovje v SZ za leta 1961 do 1965 in dopolnila za obdobje prve in druge knjige.* Vse tri knjige so enako urejene (ista je zapovrstnost jezikov, podobna je notranja razvrstitev snovnih področij, itd.), precejšnje razliko pa opazimo v tem, da so v drugi knjigi (1956—1960) poleg osnovnih podatkov o delu navedene tudi kratke oznake vsebine (vsaj pri pomembnejših enotah), medtem ko v prvi (1918—1955) in tretji knjigi srečamo to le izjemoma. Do nekaterih sprememb (1,2 : 3) je prišlo v sestavu imen sestavljavcev in redaktorjev bibliografije; med ustanovami, ki so delo organizirale, pa v tretji ne najdemo več inštituta za slavistiko akademije znanosti, temveč le inštitut za ruski jezik in osnovno biblioteko družboslovnih ved. Število enot (in avtorjev) je na-

raslo posebno v zadnjem petletju (1. — 7411 bibl. enot, 2. — 7346, 3. — 10296), kar odsvita precejšnje množičnost jezikoslovnega dela, a tudi uveljavljanje novih raziskovalnih področij jezika in novih metodoloških pristopov.

Bibliografija upošteva vse znanstvene in strokovne spise s področja slovanskega jezikoslovja, ki so izšli v SZ, ne glede na to, ali gre za samostojne knjige ali za razprave in članke v zbornikih in revijah. V bibliografijo so vključena tudi dela nesovjetskih avtorjev, ki so bila objavljena v SZ v ruščini, ukrajinščini ali beloruščini. Iz nestrokovnega časopisja (dnevniki, tedniki ipd.) so izbrani le takšni spisi, ki obravnavajo splošno zanimive teme (npr. razprave o pravopisu), ali kadar gre za najvidnejša jezikoslovna imena (Vinogradov).

Vse tri knjige so urejene tako, da obsežejo prva poglavja podatke o splošnih jezikosl. vprašanjih in o zgodovini slovanskega jezikoslovja, sledijo razdelki o (skupnih) starejših obdobjih slovanskih jezikov in o starocerkvenoslovanščini. V zadnji knjigi nastopa steksl. celo dvakrat, prvič kot razdelek *Drevneslavjanskij literaturnyj jazyk* in drugič kot *Staroslavjanskij jazyk*. Osrednji del vseh treh knjig seveda zavzemajo vzhodnoslovanski jeziki in med njimi je poglavje o ruskem jeziku tako po številu

* *Slavjanskoe jazykoznanie*. Bibliografičeskij ukazatel' literatury izdannoj v SSSR s 1918 po 1960 gg. Čast' I, 1918—1955 — Čast' II, 1956—1960. AN SSSR, Moskva 1963; *Slavjanskoe jazykoznanie*. Bibliografičeskij ukazatel' literatury, izdannoj v SSSR s 1961 po 1965 g. s dopolnenjimi za predyduščie gody. Moskva 1969.

enot kakor tudi po razčlenjenosti razdelkov daleč najmočnejše. Vrstijo se razdelki o zgodovinski slovnici ruskega jezika, o dialektologiji, o zgodovini ruskega knjižnega jezika in o sodobnem knjižnem jeziku. V tretji knjigi uvajajo avtorji nekaj novih razdelkov, kar pomeni, da so bila raziskovanja rusistov v tem petletju močnejše (kot prej) usmerjena na nekatera nova področja (pogovorni jezik; vprašanje okrajšav in okrajšanih zložen; večji sintaktični kompleksi, ki presegajo okvir stavka in stavčne zveze; tako imenovane pridružene konstrukcije (prisoednitel'nye konstrukcii); povezljivost leksemov, itd.). Vpliv novejših pogledov na jezik opazimo npr. v uvajanju termina *fonologija* v naslove razdelkov, kjer je v prvih dveh knjigah *fonetika* predstavljala tudi fonologijo, čeprav tudi prej ni manjkalo spisov s fonološko tematiko.

V tretji knjigi se je pomnožil tudi spisek člankov, ki precej splošno govorijo o vplivu ruščine na bogatenje besedišča drugih jezikov SZ in o ruščini kot jeziku mednarodnega občevanja v SZ. V tem razdelku so tudi članki o dvojezičju, kjer imenujejo ruščino »druga materinščina« (vtoroj rodnoj jazyk) narodov SZ.

Zanimiva je bibliografska podoba obravnav zahodno- in južnoslovanskih jezikov v SZ. Podatki in prvi knjigi nam narekujejo sklep, da je bilo raziskovanje teh jezikov v SZ med obema vojnoma dokaj skromno, po drugi vojni pa se je v petdesetih letih začelo stanje počasi spreminjati. Tako so nesovjetski slovanski jeziki v prvi knjigi (38 let) zastopani s komaj 184 enotami, v drugi knjigi (5 let) že z 200 enotami in v tretji (5 let) kar s 310 enotami. Razumljivo je, da so številčno močnejši slovanski jeziki (poljščina, češčina, srbohrvaščina in bolgarščina) deležni večjega zanimanja; tu srečujemo tudi nekatera znana slavistična imena, ki so se (ali se še) predvsem ukvarjajo s tem ali onim od naštetih jezikov (npr. V. S. Zolotova — poljščina; V. P. Andel, K. K. Trofimovič, G. A. Lilič, V. N. Pitinov — češčina; I. V. Arbutova, R. V. Bulatova, V. P. Gudkov, P. A. Dmitriev — srbohrva-

ščina; S. B. Bernštejn (dialektologija), Ju. S. Maslov (glagolski vid), N. V. Kotova, E. I. Demina — bolgarščina). Tudi za nekatero manjše slovanske jezike znanstveno zanimanje narašča: tako je v SZ nekaj izrazitih slovacistov (npr. M. V. Simulik, L. N. Smirnov), macedonistov (R. P. Usikova, G. A. Cyhun) in sorabistov (M. I. Jermakova, I. I. Kovalik, L. I. Rojzenzon, K. K. Trofimovič). Na več slavističnih področjih posegata zlasti A. E. Suprun in N. I. Tolstoj.

Slovenščina spada med najmanj obravnavane slovanske jezike v SZ (vsaj do leta 1965), a še tistih nekaj bibliografskih enot v drugi in tretji knjigi (v prvi slov. ni omenjena) se dotika slovenskega jezika bolj ali manj (je nekaj izjem) vzporedno ali le mimogrede. Za nameček pa so sestavljavci uvrstili pod *Slovanski jezik* tudi spis M. A. Puškarja o imenovalniku-tožilniku ednine na *-ja (-a)* pri samostalnikih srednjega spola na *-ijo* v ukrajiniščini in slovaščini (str. 335). (Ob tej priložnosti je vredno opozoriti tudi na dejstvo, da še v 4. izdaji (1967) znane Uvoda v jezikoslovje (A. A. Reformatskij) na priloženi lingvistični karti sveta poteka meja med Slovani (Slovenci) in Romani (Italijani) po državni meji med Jugoslavijo in Italijo pred letom 1941.)

V nasprotju s poljskimi slavisti in polonisti (Stieber), ki kašubščino štejejo za nekoliko posebno in samosvoje narečje poljskega jezika, ji sestavljavci bibliografije v vseh treh knjigah pripisujejo status jezika; ni pa jasno, ali imajo lužiško srbsščino za en jezik ali za dva (v prvi in tretji knjigi je v naslovu ednina — *Lužickij jazyk*, v drugi — *Lužické jazyki*), čeprav je povsod govor o gornji in dolnji lužiški srbsščini.

Slavistu in rusistu dajejo te bibliografije hiter in zanesljiv vpogled v delo sovjetskih jezikoslovcev (slavistov in rusistov), škoda je le, da izhajajo v tako majhni nakladi (nekaj nad 2 tisoč izvodov) in da jih ne izdajajo za vsako leto posebej, s čimer bi se izognili večletni odmaknjenosti.

Franc Jakopin
Filozofska fakulteta v Ljubljani

DOKUMENTI*

Raziskovalni skupnosti Slovenije
Sekciji za jezikoslovne in literarne vede
Ljubljana

POROČILO KATEDRE ZA ZGODOVINO SLOVENSKE KNJIŽEVNOSTI (NA FILOZOFSKI FAKULTETI) O STANJU STROKE IN DELOVNEM NAČRTU

Temeljna izhodišča

Naše pedagoško delo, ki danes zajema poleg rednega visokošolskega študija še dveletni podiplomski študij in mentorstvo doktorskih disertacij, ni in ne sme postati rutinske narave, če hoče zadostiti svojemu temeljnemu namenu. Biti mora v nenehni živi zvezi z učiteljevim osebnim znanstveno raziskovalnim delom, kar v našem poljažaju pomeni, da mora izhajati iz novih raziskav in interpretacij slovenske slovstvene preteklosti in sodobnosti. O takem delu, ki je pri naši stroki na univerzi že dolga tradicija, sprti pričajo tudi objavljenе razprave in obsežnejša osebna ali skupinska strokovna dela, ki nazorno kažejo, kaj raziskujejo in uče fakultetni delavci in kakšni delovni procesi potekajo na matični katedri stroke. Javne publikacije predstavljajo pri vsakem univerzitetnem učitelju tisto vrsto dela, kjer znanstvena in pedagoška prizadevanja predstavljajo spojeno, nedeljivo enoto. Posebnost takega in tako izpostavljenega dela je, da v svojih teoretskih in metodoloških osnovah ne more ostajati pri starem, temveč mora nenehoma loviti korak z razvojem literarne vede v svetu in z živimi potrebami domačega življenja. Skratka, slovenska univerzitetna literarna zgodovina danes ne more biti — in tudi v preteklosti v vseh boljših primerih ni bila — zgolj reproduktivna, temveč izrazito kreativna veda. To je poglavitno merilo, po katerem je treba soditi njeno današnje stanje, njene načrte in njene jutrišnje možnosti.

Glavna težava pri taki zamisli in naravi literarne zgodovine kot fakultetne stroke pa je njeno kadrovsko »ozko grlo«. Fakulteta namreč lahko nastavlja svoje učitelje in so-

delavce oziroma njih število le po pedagoško-količinskem ključu, se pravi po številu ur in slušateljev, ne pa tudi po potrebah, ki jih ukazuje nujno in nenehno znanstveno aktiviranje stroke. S tem pa seveda ni omejevano samo znanstveno, temveč z njim vred tudi kreativno pedagoško delo.

Zavedajoč se opisanega položaja so predstavniki naše katedre v desetletju 1960—1970 nekajkrat poskušali prebiti zid preprostega pedagoškega pragmatizma in si z ustanovitvijo ustreznega in funkcionalnega znanstvenega inštituta pri fakulteti ali kje drugje skušali zagotoviti primerno in trajno raziskovalno zaledje, ki bi s smotno organizacijo najnujnejše dokumentacijske službe in izvedbo specialnih raziskav zagotavljalo primeren potek raziskovalnih nalog, ki jih zahteva razvoj stroke in še posebej razvoj stroke na univerzi, ki se ne sme zadovoljiti z znanstvenim konzerviranjem stroke. Vsi ti naši poizkusi so iz več razlogov, ki so nam danes razvidni, a jih ne bi bilo koristno navajati, ostali doslej brez realnega uspeha.

1971—1974: v doglednem času bo ta problem, ki je dozorel res do zadnje meje, treba razrešiti in znanstvenim delavcem naše katedre zagotoviti zanesljivo organizirano inštitutsko zaledje, pri čemer računamo na pomoč Raziskovalne skupnosti.

Kadrovska stanje

Katedra ima danes 5 znanstvenih delavcev, od katerih so 3 habilitirani univerzitetni učitelji in 2 asistenta z daljšo delovno dobo, tako da njuno habilitacijo predvidevamo v naslednjih dveh letih.

1971—1974: šele v dveh, treh letih bodo torej izpolnjena vsa po sedanjem pedagoškem ključu oziroma urniku rednega pouka utemeljena učiteljska mesta. Hkrati in takoj za tem bo treba skrbeti za dotok mlajšega kadra, t. j. novih asistentov.

* Prim. Marja Boršnik, *Prispevek k zgodovini organizacije slovenističnega inštituta*, JIS IX (1963-64), str. 26—31; Marja Boršnik, *Uvodne besede k diskusiji o dosežkih in problemih sodobne slovenske literarne zgodovine*, JIS XV (1969-70), predvsem str. 102 in 103. (Ured.)

Dolgoročne naloge

Izrazito individualnih delovnih načrtov, ki so vedno bili in bodo zelo bistvena stran naše znanstvene dejavnosti, tu seveda ni mogoče opisati niti natančneje predvideti, čeprav je z njimi treba računati in jim omogočati sprotno vključevanje v projekte slovenske Raziskovalne skupnosti. V tem dokumentu navajam samo teme, ki imajo ali dobivajo obeležje kolektivnega, k skupnemu in večjemu cilju naravnane delo. Sem spadajo naslednje teme:

1) *Zgodovina slovenske književnosti*, strukturirana po razvoju literarnih zvrsti. Teamsko delo. Predviden čas izdelave: 1972—1982.

Razvojna logika stroke, vrsta že objavljenih del pa tudi kurzov univerzitetnih predavanj kaže, da znaten del slovenske literarne zgodovine prehaja od tradicionalne monografsko opisne zasnove k novemu, žanrskemu in ob njem tipološko strukturalnemu raziskovanju snovi. Načrtovana zgodovina naše literature po zvrsteh bi bila naraven, smiseln, uresničljiv in hkrati tudi daljnosežen korak vede naprej.

1971—1974: uskladitev dosedanjih rezultatov individualnega dela v skupno zasnovo; tej zasnovi prirrediti organizacijo pomožnega inštitutskega dela (potrebna dokumentacija, vrsta specialnih študij) in formulacija prvih poglavij. Za inštitutsko delo bi potrebovali vsaj 5 strokovnih sodelavcev, ki pa bi sodelovali tudi pri drugih delovnih načrtih.

2) *Slovensko narodnoosvobodilno pesništvo (1941—1945)*. Teamsko delo ob sodelovanju slušateljev diplomantov. Izdaja komentiranega gradiva v več knjigah in s spremno študijo. Predviden čas: 1971—1981.

Zadnji čas je, da se lotimo sistematičnega zbiranja, evidentiranja in obravnave zelo obsežnega pesniškega gradiva, ki je nastalo med narodnoosvobodilnim bojem. Velik del besedil je v arhivih, velik del pri še živečih in danes neznanih avtorjih ali pri njihovih bližnjih ljudeh. Mnogo je tudi anonimnega. Doslej opravljeno delo: evidentirano in komentirano je obsežno gradivo, zbrano iz arhivov primorskih partizanskih enot pa tudi iz ohranjenih in neobjavljenih rokopisnih zbirk.

1971—1974: nadaljnje zbiranje in urejanje gradiva s potrebnimi poizvedbami in komentarji. Potrebovali bi sredstva za kritje materialnih izdatkov (papir, popisni formu-

larji, kseroks kopije gradiva, iskanje po terenu itd.) in enega strokovnega sodelavca.

3) *Zgodovina slovenske slovstvene vede* (od Trubarja do danes).

Tega, nujno skupinskega dela, ki pa bi bilo zelo potrebno za domače in mednarodne strokovne potrebe, bi se lahko lotili samo s pomočjo več zunanjih in notranjih sodelavcev inštituta.

1971—1974: organizirati sodelavce, napraviti temeljno zasnovo dela in opraviti prvo fazo dokumentacijskih priprav (specialno bibliografijo).

Tekoče redno delo (ki je poleg predavanj in seminarjev v zvezi z raziskovalnim delom):

1) *Periodični tisk*

Uredništvo literarnozgodovinskega (kot jezikoslovnega) dela *Slavistične revije* (znanstvenega časopisa za jezikoslovje in literarne vede, ki ga izdaja Slavistično društvo Slovenije) ter *Jezika in slovstva* (strokovne revije, ki jo prav tako izdaja Slavistično društvo), je v rokah fakultetnih delavcev. Obe reviji izhajata redno in prinašata tudi razprave in sestavke, ki nastajajo ob našem raziskovalnem in pedagoškem delu.

1971—1974: nadaljnje izhajanje obeh revij, priprava nekaterih temeljnih tém (npr. periodizacija in poimenovanje obdobjev v slovenski literarni zgodovini), ki so potrebne javne razprave in globljega pretresa.

2) *Seminar za tuje slaviste*

Poletni seminar za tuje slaviste, ki se ga udeležuje okoli 80 gostov, je poleg znanstvenega tiska in kongresnih ter drugih strokovnih srečanj glavni most naše vede v tujino. Tretjino predavanj prevzema literarna zgodovina, izpolnijo pa ta program zvečine fakultetni delavci. Predavanja niso zgolj informativna, temveč poskušajo tujim strokovnjakom predstaviti tudi globljo in specifično problematiko naše stroke ter z njimi menjavati dognanja in izkušnje.

1971—1974: nadaljevanje in vsakoletno organiziranje seminarja.

Sklepi

Poglavitni problem katedre za zgodovino slovenske književnosti in njenih delavcev je v potrebi, ustanoviti primerno in inštitutsko organizirano raziskovalno zaledje. Dosedanja poskusi, da bi prišli do take, ustrezno or-

ganizirane raziskovalne podlage, niso uspeli, tudi tisti ne, s katerimi smo aprila 1970 želeli vplivati na inštitutski program SAZU (predlog za pripravo delovnih sekcij: za zgodovino slovenske literature po zvrsteh, za zgodovino slovenske slovsstvene vede, za zgodovino slovenskega verza, za specialne bibliografije itd.). Izkušnje kažejo, da naš pogled na stvari in iz tega izhajajoči delovni načrt zahtevata svoje znanstveno organizacijsko središče. Pojav je naraven in kaže, da je razvoj stroke dosegel stopnjo,

ko je treba ne le evidentirati, temveč tudi podpreti več njenih vzporednih in specifičnih raziskovalnih središč. V interesu stroke bi bilo usklajevanje in dopolnjevanje njihovih različnih delovnih programov. Vse drugo pa je v njeno škodo.

Ljubljana, dne 20. oktobra 1971.

Prof. dr. Boris Paternu
predstojnik katedre za slovensko
književnost,
Filozofska fakulteta v Ljubljani

PISMA ZAVODU ZA ŠOLSTVO OB PREDLOGIH ZA NOVE OSNOVNOŠOLSKE IN SREDNJEŠOLSKE UČNE NAČRTE — II

1

Kako ravnamo s srbskohrvatskim (hrvatskosrbskim) jezikom v slovenskih osnovnih šolah?

Srbskohrvatskemu (hrvatskosrbskemu) jeziku smo v naših šolah že pred vojno posvečali premalo skrbi, ne kar se tiče števila tedenskih ur, pač pa kar zadeva učni kader. Na to vprašanje se je gledalo z največjo malomarnostjo. Uvoženi, po večini slabi učitelji, slabi metodiki in še slabši poznavalci predmeta, z zaostalim življenjskim in družboslovnim nazorom, niso mogli priboriti jeziku naših sodržavljanov kot učnemu predmetu potrebne avtoritete med učnimi predmeti, niti niso mogli prikupiti predmeta svojim učencem. Pogosto je šel o njih glas, da prihajajo k nam s posebnimi nalogami. Te naloge so bile dokajkrat kar vidne. Ker so bili sami brez trdne strokovne in znanstvene usposobljenosti, se je polagoma v šolskih kolektivih, pri šolskih vodstvih in prosvetnih oblasteh izoblikovala misel, da ta predmet lahko poučuje vsakdo, zlasti če je odslužil vojake in če po rojstvu ni Slovenec.

Narodnoosvobodilna vojna je premagala zgrešeno teorijo o »jugoslovanskem« jeziku s »slovenskim dialektom«, odpravljena je bila miselnost, da bi en narod vladal drugemu; složno, v bratski povezanosti in enakopravnosti smo začeli izgrajevati novo Jugoslavijo. Na naši najvišji znanstvenovzgojni ustanovi so si prizadevali, da bi vzgojili in usposobili tudi dovolj domačih učiteljev, ki bi z naprednim življenjskim konceptom ter zadostno znanstveno orientacijo razlagali jezik in književnost bratskih narodov v naših šolah. Žal so ti na-

pri začeli zadevati ob resne ovire. Odgovorni dejavniki so kazali vedno manj volje, da se otresejo stare miselnosti in laksana odnosa do tega predmeta. Šolska vodstva so dokajkrat zaupala pouk srbskohrvatskega jezika neusposobljenemu učitelju in pri številnih naših »reformah« se je predmet čedalje bolj umikal iz učnih načrtov, dokler ni prišel do tega, na čemer je danes: v srednjih šolah ga praktično ni več, v osnovni šoli pa je reduciran na 1 (reci in piši eno) tedensko uro v 4. razr., v nadaljnjih razredih pa je to »fakultativni« predmet, tudi s po eno uro.

O resnosti takega načrta je seveda težko govoriti. Ne bom se zadrževal na besedilu učnega načrta za srbskohrvatski (hrvatskosrbski) jezik, ker bi to zahtevalo več prostora, kot mi ga je dano na voljo. Omenim naj le nekaj podrobnosti. Pri sestavi načrta za ta predmet se odgovorni ljudje niso posvetovali ne s katedro za hrvatskosrbski (srbskohrvatski) jezik in za srbsko ter hrvatsko književnost, niti ne s katedro za pedagogiko na filozofski fakulteti, pač pa so pritegnili k sestavi načrta sodelavca iz druge republike, sodelavca brez fakultetne kvalifikacije za srbskohrvatski jezik. Vse to kaže, da še živi stara miselnost, češ da je Slovenija nekakšna kolonija v jugoslovanskih relacijah, da za Slovenijo ni potrebna fakultetna kvalifikacija iz hrvatskosrbskega jezika, da za Slovenijo zadostuje že »nacionalno poreklo« namesto diplome.

V načrtu je rečeno, da ocena iz srbskohrvatskega jezika ne more vplivati na splošno oceno učenca. Praktično vzeto, iz tega predmeta ni ocen. Kakšna bo potem učna vnema prenekaterega učenca, si lahko mislimo. Nadalje je predmet dosledno imeno-

van: srbski in hrvatski jezik. To je čisto nov termin, ki ga — v sedanji zmedi — še nismo slišali.

Načrt po obetavnem stavku, da »učence usposablja za razumevanje srbskega in hrvatskega jezika v tolikšni meri, da bodo mogli pri svojem nadaljnjem šolanju brati leposlovje in uporabljati stžokovno literaturo v izvorniku«, preide na konkretnjši problem v »Navodilih«, namreč kako čim bolj mehko postlati »100 metodičnim enotam«, ki so razdeljene na »težavnostne stopnje«, pet vsega skupaj. In to bo seveda obdelal učitelj v enem šolskem letu, ko mu je na voljo v najboljšem primeru dobrih 30 šolskih ur, razen če se bodo učenci že v 4. razr. tako navdušili, da bodo vsi »fakultativno« študirali »srbski in hrvatski« jezik v nadaljnjih razredih.

Če se pri sestavi načrta ni pozabilo na »100 metodičnih enot« in na »pet težavnostnih stopenj« (vse v enem šolskem letu s po eno tedensko uro, ali v nadaljnjih štirih razredih, kjer se »fakultativno« nikdo ne bo učil predmeta, ki ni obvezen), pa so odgovorni pozabili na tele reči:

1. Srbskohrvatski (hrvatskosrbski) jezik je jezik naših sodržavljanov, s katerimi nas poleg čustvenih vežejo neštete zgodovinske, politične, gospodarske in kulturne vezi. Slovenija živi v okviru Jugoslavije in v tem okviru hoče tudi ostati.

2. V medsebojnih stikih z narodi in narodnostmi Jugoslavije, pri čemer ne mislim samo na Hrvate, Srbe, Makedonce, Črnogorce itd., marveč predvsem na Romune, Madžare, Albance, Turke, Cincarje, je srbskohrvatski jezik primeren medij in ta funkcija mu bo ostala tudi v prihodnje.

3. Makedonsko šolstvo, ki se na srbskohrvatski relaciji nahaja v podobnem položaju kakor slovensščina, ni likvidiralo srbskohrvatskega jezika kot nepotrebne predmeta, ali kot predmeta, ki naj »v stiski za ure« naredi prostor »pomembnejšim« predmetom.

4. Na hrvatskem in srbskem ozemlju delujejo tri znanstvene akademije in več univerz z bogato tradicijo in znanstvenim ugledom doma in v mednarodnem svetu. Te in druge kulturne ustanove, gledališča, umetniške visoke šole, radio, televizija itd., ustvarjajo kulturni fond, ob katerem se oplajata tudi slovenska znanost in umetnost. Med našim in njihovim jezikom res ni velikih razločkov, vendar mora Slovenec, če hoče natančno razumeti hrvatskosrbski tekst, ali povsem razumljivo podati

svoje misli v njihovem jeziku, poznati osnovne gramatične in leksične strukture srbskohrvatskega jezika. Izgovor, češ pri vojaki se lahko naš človek nauči hrvatskosrbskega jezika, je bil zastarel že v kraljevski Jugoslaviji in je spadal v sociološki in nacionalni okvir taktatne države. Danes je življenje naših narodov neprimerno bolj komplicirano in od vsakogar zahteva jasnega in natančnega izražanja v kultiviranem jeziku. Sociološki in gospodarski faktor je danes tudi žena, ki ne služi vojakov. Razdalje med našimi narodi so se danes v vseh panogah javnega življenja zreducirale na minimum. Podlaga naše družbe je znanost, preciznost, ne pa diletantstvo. Jugoslavija postaja politično, ekonomsko in kulturno enotno urejen prostor. Zato je treba pošteno rešiti medsebojne jezikovne odnose na podlagi spoštovanja in dobrega poznavanja. Slovenski politični in šolski organi bi veliko bolj modro ravnali, če ne bi odpravili solidnega spoznavanja drugega državnega jezika, temveč da bi se zavzeto potegovali za uvedbo slovenskega jezika v vse šole od osnovnih dalje na ozemlju, kjer živijo ljudje srbskohrvatskega jezika.

5. Jezik, o katerem je tu govor, ima razmeroma bogato znanstveno, strokovno in leposlovno literaturo, domačo in prevodno iz angleščine, ruščine, nemščine, francoščine itd., bogatejšo, kot jo premore slovenska prevodna literatura. Sleherni izobraženi Slovenec se ne more naučiti vseh poglavitnih evropskih jezikov, zlasti ne gospodarski strokovnjak s srednjo izobrazbo. Z veliko manj truda pa se lahko dokoplje do znanstvenih in strokovnih rezultatov ter leposlovnih zakladov s pomočjo srbskohrvatskega jezika. S črtanjem tega predmeta v naših šolah si sami zapiramo najlažji vstop v svet tuje znanosti in umetnosti.

6. Naše gospodarstvo je nujno vezano na jugoslovanska tržišča in je neločljiv del jugoslovanskega gospodarskega prostora. V medsebojnih poslovnih in trgovskih stikih danes ne moremo trpeti jezikovnega diletantizma, nemarnosti, kajti natančno delo v znanosti, industriji in trgovini zahteva tudi natančno jezikovno izražanje. Večja podjetja v Sloveniji, tista, ki kaj dajo na svoj ugled, imajo jezikovne strokovnjake srbohrvatiste in ti lektorirajo vse jezikovne stike s podjetji hrvatskosrbskega jezikovnega področja. Današnja trgovina in industrija ni primitivno branjevstvo in vaška obrt, temveč stopa v korak s svetovnim gospodarstvom. To dejstvo pa izključuje sleherni primitivizem in polovičarstvo v jeziku. Pomembnost jugoslovanskega gospo-

darskega sodelovanja delno ilustrira tudi izjava predsednika Gospodarske zbornice L. Kreseta, da ima 229 slovenskih podjetij svoje podružnice na srbskohrvatskem ozemlju (Politika, 21. III. 1971). To pa nekaj pomeni!

7. Ekskluzivna gesta slovenskega šolstva je prišla v času, ko se povsod poudarja enakopravnost jezikov, ki jih govorijo narodi Jugoslavije, v času ko JA pripravlja obsežen program za učenje slovenščine med oficirskim kadrom na področju Slovenije in se ta program že tudi izvaja (gl. Knjige za učenje slovenščine, Delavska univerza Boris Kidrič v Ljubljani). Armada je s tem dokazala, da spoštuje slovenski jezik, slovensko šolstvo pa je odgovorilo tako, da je odpravilo zadnje ostanke hrvatskosrbskega jezika in ponižalo ta jezik na »fakultativni« predmet, torej na isto stopnjo, na kakršno so Avstrijci ponižali slovenski jezik v šolah na slovenskem koroškem ozemlju. Ali smo lahko kako drugače bolj temeljito pokazali, da nam je jezik naših sodržavljanov deveta briga. Srbskohrvatski jezik ima v slovenskih šolah 50-letno tradicijo, odpravljen pa je bil samo med italijansko in nemško okupacijo, vendar s pridržkom, da je okupator pustil na univerzi predavatelja tega jezika.

8. Treba se bo resno lotiti vprašanja pouka slovenščine v šolah na ozemlju hrvatskosrbskega jezika. V sosednih republikah ni načelnega pomisleka zoper slovenščino, toda sami Srbi in Hrvatje tega pouka ne morejo organizirati. Mi jim moramo pomagati s strokovno literaturo in kvalitetnimi kadri.

2

Ob osnutku novega učnega načrta za osnovno šolo me kot slavista zanimajo najpoprej splošni smotri šole, v kateri se poučuje kot predmet slovenski jezik — še več, v kateri je snov tega predmeta tudi pomembno vzgojno sredstvo. Potem me zanimajo učni smotri mojega predmeta. Ne nazadnje seveda razporeditev učne snovi in njen obseg. Naglica, s katero se je tako, kot smo ob podobnih priložnostih že vajeni, treba zagristi v našeto problematiko, seveda varuje predlagani osnutek kot nekakšna zaščitna obloga: pripombe so lahko le bežne ali strogo stvarne, ne morejo pa zadet osnutka kot celote in povzročiti novega, tokrat temeljitega dela.

Pripombe ob splošnih učnih smotrih. Nezaupanje se zbudi ob jeziku, v katerem so

Vsaj univerze nenehno zahtevajo kvalificirane strokovnjake kot lektorje, predavatelje in profesorje na svoje katedre. Odziv pa je minimalen. Slovensko literaturo v Beogradu kvalitetno predava srbski profesor. Problem predavanj iz slovenskega jezika je star nad 50 let. In vendar nerešen. Med tem pa je bilo že nič koliko medsebojnih nekritičnih obtožb o zapostavljanju in superiornosti.

9. Končno je dolžnost slovenskih šolskih in znanstvenih dejavnikov, da poskrbijo za zadostno število zares kvalificiranih učiteljev srbskohrvatskega jezika, domačinov, ki bodo z enako ljubeznijo gojili oba jezika in oba jezika suvereno obvladali. Ali ni dovolj čudno, da ne rečem kaj več, če se med učitelji nedomačini najdejo tudi taki, ki desetletja živijo na slovenskih tleh, pa ne obvladajo niti osnov slovenščine. Čas je že, da začne naše šolstvo dosledno izvajati kadrovsko politiko pri učiteljih hrvatskosrbskega jezika na temelju diplom, za vse šole nad ravnijo osnovne šole na temelju fakultetnih diplom. Nacionalno pokrelo nikogar ne upravičuje, da se lahko izmakne zahtevi po ustrezni znanstveni in strokovni kvalifikaciji. Če je kdo Anglež po rojstvu in je končal nekaj šol v Angliji, ni upravičen poučevati v naših šolah, ne v osnovni, ne srednji in ne višji, če si ni pridobil potrebne kvalifikacije. Za poučevanje srbskohrvatskega jezika pa vse dopuščamo in vse spregledujemo. Zato pa zanjemo ustrezne uspehe.

Janko Jurančič

Filozofska fakulteta v Ljubljani

smotri (tako v besedilu osnutka kakor v navedku zakona) napisani. Pričakovali bi, da bo jezik preprost, za bombastičnost vendar ni razloga, pa je na žalost odmaknjen, poln preperelih fraz, ki jim je pomen že zdavnaj ušel. Tak izraz je npr. *publica permanentno izobraževanje*. Po besedi *permanentno* ne vidim potrebe, zame je *stalno* izobraževanje vsaj z besedo bolj zavarovano kakor bombastično tuje izraženo *permanentno*... To je seveda samo en zgled.

Pogrešam predvsem jasne postavitve temeljne naloge socialistične *slovenske* šole: vzgajati v socialističnem duhu *Slovence* (*Jugoslovane*). Beseda patriotizem je prazna in pomeni lahko karkoli! Mnenja sem, da bi imela taka postavitev vzgojnega koncepta *slovenske* osnovne šole pomembne posledice v vsebinskem delu: snov vseh

predmetov bi morala izhajati iz enega samega središča, od izkušnje slovenskega človeka. Samo narod, ki se ne čuti kot zgodovinski subjekt, bo gledal na svet z očmi drugih. To povzroča posebne vrste občutje manjše vrednosti. O teh rečeh pri nas po navadi ne razpravljamo. Zasnova, kot si jo zamišljam, bi narodno in s tem tudi socialistično domoljubno vzgojo raztegnila na vse predmete. Zanimivo je tudi mesto, ki ga v šolskih smotrih zavzema kultura. Pomaknjena je daleč proč od družbenoekonomskega dogajanja tja nekam k telesni kulturi. Mesto ustreza položaju, ki ga ima kultura v naši družbi danes — toda ali bo tako v družbi, ki pravimo, da jo gradimo? Osebno upam, da ne. In ker šola ne vzgaja za danes, ampak za jutri, mislim, da bi morala stvari postaviti tako, kakor bi morale biti: kulturo (in nemara tudi telesno kulturo) skupaj z vsem življenjem!

Splošni smotri bi morali nadvse delikatno ravnati tudi s tistim odstavkom, iz katerega je mogoče razbrati, kakšen pogled na svet oblikuje naša šola. Razumljivo je, da razvija šola pogled, ki je temelj naše družbe, a se kljub temu vsaj za osnovno šolo bojim stavka, ki govori, da »spoznavajo sodobne dosežke marksizma na področju družbenih ved«. Moj strah je utemeljen z različnimi pomisleki: bojim se vulgarizacije in negativnih reakcij, ki so posledica vulgarizacij.

Splošni smotri pouka slovenskega jezika. Primerjava splošnih smotrov slovenskega jezika s splošnimi smotri osnovne šole me je kot slavista razveselila. Skupina slavistov se je potrudila in oblikovala svoje splošne smotre preprosto in smiselno. Pomislek, natančneje bojazen, se poraja le ob primerjavi smotrov s številom ur, ob primerjavi izjav, ki govorijo zoper tako imenovano fetišizacijo ur in podobno in po-

udarjajo enakovrednost izvenšolskega dela: za resno šolo in za vzgajanje v sami šoli bo namreč nujno zmanjkalo časa. In še: ni prav gotovo, ali je slavist za vse naloge tudi primerno strokovno oborožen (zlasti na primer za razumevanje predvajane govornjene besede, zraven pa še igre v filmu, gledališču in televiziji!).

Slovenski jezik. Osnovna pripomba je k razporeditvi slovnične snovi. Višji razredi so s snovjo preobremenjeni, v nižjih razredih poteka prepoznavanje prepočasi. Slovenski jezik s svojim sestavom tako ne more biti primerna podlaga za pouk tujega jezika. Učni načrt tukaj dokazuje, kako slovenski človek ni središče izobraževalno-vzgojnega procesa, saj otrokova domača jezikovna izkušnja ni urejena v spoznavni sestav pravočasno, ampak se pri vsakem jeziku, domačem in tujem, uči tudi splošnih dejstev povsem zase. Seveda je pri taki zasnovi odveč govoriti o kakršnemkoli povezovanju snovi ali o navajanju misliti. Koncentrični krogi, v katerih se snov zaokrožuje, niso logično utemeljeni iz same snovi, tudi ni jasno, zakaj je del snovi za nižjo stopnjo prebremenitev. Absurd je v tem, da se učenec v osnovni šoli na primer ne nauči pri analizi stavka razločevati niti tistih vrst odvisnikov, za katere obstaja poseben znak (veznik) in ki bi jih moral poznati tudi zaradi tujega jezika. Ali naj zaradi teh pomankljivosti spet uvedemo latinščino?

In za konec. Prizadevanje je potekalo samo za modernizacijo snovi. Posodobljenje pa ni zajelo navodil. Ta ostajajo ravno tako papir in zbujaajo pomislek o neživljenjskosti slovnice.

Teh nekaj pripomb seveda terja nadrobnejših pojasnil.

Breda Pogorelec
Filozofska fakulteta v Ljubljani

POROČILO O DELU REPUBLIŠKEGA ODBORA SDS

Republiški odbor SDS je na sejah od aprila do septembra posvečal največ pozornosti pripravam na strokovni seminar o sodobnem knjižnem jeziku (Celje, 24.—26. sept. 1971). Na svoji 8. seji (22. okt. 1971) pa je pretresal delo tega seminarja, in sicer program sam, strokovno raven predavanj ter organizacijo seminarja. (Strokovno poročilo o seminarju bosta za JiS prispevala Franc Jakopin in Jože Toporišič.) Člani odbora ugotavljajo, da je bila tematika, izbrana za obravnavo na seminarju aktualna; to dokazuje izredno visoko število prijavljenih sla-

vistov. Večina članov pa meni, da je bilo predavanj, določenih za prvi dan (petek dopoldne) preveč; izoblikovalo se je mnenje, da bi bilo smiselno ločiti referate glede na vrsto šol po sekcijah. Tako bi mogel predavatelj temo svojega predavanja poglobljeno podati, bilo pa bi tudi več časa in možnosti za diskusijo, saj bi ta potekala v ožjem krogu med udeleženci, ki so konkretno prizadeti (npr. razprava o učnem načrtu za poklicne šole oz. o zahtevi, da mora slavist pri poučevanju »estetske vzgoje« posegati na dve drugi področji, na likovno in glas-

beno). — V razpravi o kvaliteti predavanj je bilo poudarjeno, da so zlasti predavatelji o vprašanih jezikovnega pouka v svojih referatih govorili preveč splošno in načelno, niso izhajali iz konkretno zastavljenih vprašanj in dejstev, ampak so navajali že ponovno proklamirane zahteve o nalogah učiteljev. Ugotoviti, da so bila predavanja popoldanskega dela programa (petek) izrazito reproduktivna (šola o sintaksi), je v razpravi sledilo vprašanje: Ali je za seminar sprejemljiv tak tip predavanj? Odbor je zavzel stališče, da je tudi tak tip predavanj primeren, ker so med udeleženci večinoma praktiki. — Referate o kulturi slovenskega jezika in o njega zvrsteh so člani republiškega odbora dobro ocenili.

Po obširni razpravi, v kateri so nekateri člani odbora utemeljevali tudi nasprotno mnenje, je republiški odbor sklenil, da bo pri organizaciji prihodnjega slavističnega zborovanja treba upoštevati naslednje:

1. Število referatov mora biti manjše (osrednji referati, ob njih koreferati);
2. Zaradi plodnejše diskusije in možnosti usklajevanja referatov (po tematiki) morajo predložiti referenti republiškem odboru rokopise svojih predavanj 3 mesece pred nastopom;
3. Predavanja bodo razdeljena po sekcijah, če bo tematika seminarja oz. referatov to narekovala;
4. Na prihodnjem zborovanju bosta na programu le jezikoslovje in slovstvena zgodovina. (Ta sklep je bil sprejet le s pogojem, če ne bo zahtevala obravnave kaka nepredvidena tema s področja metodike.)

Predsednik republiškega odbora SDS F. Zadravec je nato prebral formulirane »sklepe« celjskega seminarja:

Slovenski slavisti, zbrani v Celju na strokovnem seminarju za slovenski knjižni jezik, smo v dneh 24. in 25. septembra razpravljali:

o učnih načrtih za slovenščino v osnovnih in srednjih šolah,

o stanju in vprašanih pouka materinščine v šolah,

o zvrsteh in kulturi slovenskega knjižnega jezika.

Referati in razprava nam narekujejo tale povzetek:

1. Ne pristajamo na zmanjšanje števila ur slovenskega jezika v petem razredu osnovne šole.

2. Komisija za sestavo osnovnošolskega učnega načrta naj skrbno pretrese pripombe praktikov in teoretikov v vseh ravni in ustrezne upošteva. Potrebna je tudi temeljita javna razprava. To velja tudi za načrte vseh šol druge stopnje.

3. Pristojni forumi morajo zagotoviti ustrezne učbenike in druga učna pomagala. Dokler tega ni, novih načrtov v šole ne smemo uvajati.

4. Zavod za šolstvo SRS, Slavistično društvo in druge institucije morajo poskrbeti za učinkovite oblike strokovno didaktičnega dopolnilnega izobraževanja slavistov. Treba je organizirati dvotedenske regionalne seminarje, na katerih bodo udeleženci z aktivnim sodelovanjem pridobivali novosti iz stroke. V ta namen je treba bolj izkoristiti tudi strokovne aktivne in strokovni tisk.

5. Ker je zbor ugotovil, da je pouk slovenskega jezika po šolah še vse preveč formalen in formalističen, se slavisti obvezujemo, da bomo te slabosti odpravljali in kultivirali jezikovno zavest in izražanje.

6. Zbor tudi ugotavlja, da je slovenska javnost pozabila na Pismo o slovenskem jeziku SZDL. Odziv na Pismo je bil kampanjski in zato uspeh le kratkotrajen.

Jože Toporišič je opozoril odbor, da so »sklepi« premalo stvaren odsev dogajanja na seminarju. V njih ni izrečena zahteva, da je treba dvigniti strokovno raven učiteljstva, prav tako tudi ne zahteva, da mora biti znanstveni kader prisoten pri sestavi novega učnega načrta. Premalo je tudi poudarjena zahteva po znanstvenem delovanju slavistov. V sklepe tudi ni prišlo z odobravanjem sprejeto mnenje zbora o neprimernosti povezovanja jezikovnega in slovstvenega pouka z »estetsko vzgojo«.

Republiški odbor je na sejah razpravljal še o drugih zadevah:

1. Za VII. kongres Zveze SDJ (jeseni 1972) je republiškem odboru SDS prijavilo svoje referate 15 predavateljev:

B. Paternu, Problem študija sodobne literature na univerzi; J. Sivec, Glavni problemi pouka materinščine na osnovnih šolah ter problemi metodike pouka materinščine na visokih in višjih šolah; F. Varl, Absolventi

srednjih šol in njihovo praktično ter teoretično znanje materinskega jezika; O. Sterle, Pouk slovnice v osnovni šoli; B. Golob, Metodične možnosti za pouk spisja in govornih vaj v osnovni šoli; S. Kotnik, Primerjalni postopek pri pouku slovnice in njegova pedagoška vrednost; F. Petre, Stilni premiki v slovenski književnosti med obema vojnama; F. Zadavec, Literarni nazori v Sloveniji med obema vojnama; J. Rotar, Krleža in slovenska književnost 1918—1941; M. Kmecl, Slovenska literarna avantgarda v 20-ih letih XX. stoletja; A. Skaza, Poezija V. Hlebnikova; J. Kos, Stil — oblika, vsebina; B. Pogorelec, Stilna obdobja v razvoju slovenske proze; F. Jakopin, Tipološka primerjava adaptacije tujega besedja v ruščini in slovenščini; J. Toporišič, Mesto tujk in tujih lastnih imen v slovenskem knjižnem jeziku.

Predavatelji morajo poslati teze svojih predavanj upravnemu odboru Zveze slavističnih društev Jugoslavije do 1. marca 1972, vsak prijavljen referat pa mora biti v celoti objavljen v strokovni reviji do 30. aprila 1972.

2. Republiški odbor SDS je na pobudo podružnic organiziral predavanja (gostovanja) po centrih podružnic SDS.

3. J. Mahnič sodeluje v akciji za ustanovitev literarnozgodovinskega muzeja. V načrtu je ureditev Vodnikove hiše (za starejša obdobja). Republ. odbor SDS se je zavzel tudi za ohranitev cukrarne. Republ. zavodu za spomeniško varstvo je poslal resolucijo o stališču SDS: cukrarna naj se kot stavba ohrani in uredi kot kulturni spomenik; v njej naj bi uredili literarnozgod. muzej za obdobje moderne. — Republ. odbor je prevzel tudi skrb za ohranitev groba dr. A. Žigona na viškem pokopališču. Grob oskrbujejo dijaki VII. gimn. Ljubljana-Vič. Sedaj je aktualno tudi vprašanje groba pisatelja Janeza Mencingerja v Krškem (urbanistični poseg). Republiški odbor SDS se je povezal z republ. zavodom za spomeniško varstvo; prizadeva si, da bi vprašanje Mencingerje-

vega groba rešili na najbolj ustrezen način. Na sejah so člani odbora govorili tudi o usodi rojstne hiše Franceta Kidriča. V načrtu je širše zasnovana akcija o varstvu kulturnih spomenikov (spominske plošče, obeležja, grobovi idr.). O potrebi ustanovitve literarnozgodovinskih muzejev in varstva kulturnih spomenikov je republ. odbor SDS poslal SZDL (oddelku za znanost in kulturo) pripombe in dopolnila k osnutku srednje-ročnega programa za razvoj kulture v Sloveniji (program je izdelal rep. sekretariat za prosveto in kulturo).

4. V okviru jeseniške podružnice SDS je bila ustanovljena sekcija za strokovno sodelovanje s koroškimi Slovenci.

5. Dne 25. maja 1971 je bil v Trstu ustanovni občni zbor »Slavističnega društva v Trstu«. Naloge društva: medsebojna povezava učiteljev slovenskega jezika na Tržaškem in Goriškem ter zveza s slovenisti v SR Sloveniji; skrb za učne knjige.

6. Republ. odbor se je začel povezovati z Beneškimi Slovenci. V okviru seminarja za tuje slaviste, ki ga organizira vsako leto fil. fak. v Ljubljani, se zavzema za dopolnilni program, namenjen Beneškim Slovencem.

7. V zvezi s predavanjem J. Dularja na celjskem seminarju (O časninarskem jeziku) je J. Mahnič na 8. seji izrazil misel, naj bi SDS s konkretnimi predlogi poskušala vplivati na izboljšanje časninarskega jezika.

8. V Jugoslovanskem slavističnem komiteju (preds. B. Koneski, Skopje) zastopa Slovenijo 5 članov (B. Kreft, M. Boršnik, F. Bezljaj, T. Logar, B. Paternu). Ker je F. Bezljaj na lastno željo odstopil, je republ. odbor SDS imenoval na to mesto J. Toporišiča.

9. Republ. odbor SDS daje pravico slavistom z jugoslovanskih univerz, da postanejo redni člani SDS (podružnica Ljubljana). 10. Državna založba Slovenije je odobrila vsem članom SDS 10 % popust pri nakupu knjig v katerikoli poslovalnici DZS v Sloveniji (pri nakupu je treba predložiti člansko izkaznico za tekoče leto).

Minka Kuclaj
tajnica SDS

ZAVODU ZA SPOMENIŠKO VARSTVO LJUBLJANA

Slavistično društvo Slovenije
Aškerčeva c. 12
Predmet: prošnja za zaščito
Mencingerjevega groba v Krškem

1

Ob koncu septembra letošnjega leta nas je kolega slavist iz Krškega obvestil, da na-

meravajo tamkajšnje krajevne oblasti menda v zvezi s stoletnico gasilskega društva prek groba slovenskega pisatelja dr. Janeza Mencingerja razširiti obstoječo cesto. Z dopisom z dne 4. oktobra smo se obrnili na tamkajšnjo občinsko skupščino, naj nas

obvesti, kako je z zadevo, a vse do danes nismo prejeli nikakega odgovora.

Zasebni advokat pisateljevih vnukinj, ki žive v Ljubljani in v Zagrebu, je medtem dosegel, da je občinska skupščina v Krškem določila soboto, 23. oktobra, kot dan, ko bodo vpričo sorodnic prekopal pisateljeve posmrtno ostanke. Ko pa so sorodnice prišle v Krško, so jim povedali, da so ekshumacijo že sami opravili. Upravičeno nezaupljive sorodnice pa so vztrajale, naj grobar vpričo njih koplje na novem grobu. Toda namesto lobanje in kosti jim je grobar končno izkopal — s slamo natlačen prazen zabojček. Predsednik skupščine se je sorodnicam opravičil, češ da je novo nečednost zagrešil grobar, ki si je tako poskusil olajšati delo.

Končno so ob navzočnosti vnukinj omenjeno soboto in še v ponedeljek vendarle izkopavali okostja — poleg pisateljevega še pet drugih iz njegovega ožjega sorodstva. Pisatelj in enega izmed sinov skeleta staliča pod novim cestiščem in ju je bilo težko izkopati, prav pisateljevo lobanjo je teža gradbenega materiala strla. V ponedeljek, 25. oktobra, so posmrtno ostanke Mencingerjev resnično zakopali v nov grob na ostanku nekdanjega pokopališča ob kapucinskem samostanu. Tja so že pred dnevi prenesli in v obzidje vzdicali nagrobno ploščo, za katero je, kakor znano, pisatelj sam za življenja sestavil izvirno in duhovito besedilo.

2

Glede na dogovor našega zastopnika s prof. Majdo Frelihovo, sodelavko Vašega zavoda, da bo šel v Krško gledat, če je okolje novega Mencingerjevega groba dovolj ugodno, obveščamo naslovljeni zavod o njegovih vtisih in sodbi.

Novi kraj, kamor so pisatelja s sorodniki pokopali, je poleg otroškega igrišča in parka s klopmi, Mencingerjev spomenik je vzičan v kaka dva metra dolg zid, ostanek porušenega pokopališkega zidu, gomila ni z ničimer ograjena. Nekaj metrov stran, le da pravokotno na pisatelj grob, se dviga prav tako kratek in osamljen kos nekdanjega pokopališkega zidu s ploščama dveh drugih zaslužnih Krčanov. Pooblaščenca Slavističnega društva se zdi lokacija preveč odprta, nezavarovana in nespoštljiva; to pa je razumljivo, saj jo je občinska skupščina izbrala na svojo roko, ne da bi se o tako pomembni zadevi posvetovala s strokovnjaki Vašega zavoda.

Zastopnik Slavističnega društva, pisatelj rojak, je sorodnicam predlagal, naj bi po ekshumaciji pisateljevo truplo prepeljali v Kranj in ga položili k počitku ob pesnika Simona Jenka. Mencinger je namreč v gorenjski metropoli dolga leta služboval kot advokat, slovstveno pa je kakor Jenko pripadal javcem. Te zamisli zaradi situacije, ki jo je zakrivila skupščina v Krškem, ni bilo mogoče izpeljati, pisatelj je moral ostati v Krškem. Tam jim očitno ni bogve kaj za pisatelja Mencingerja, čigar 60-letnico smrti bi morali počastiti prihodnje leto.

Da bi pa v bodoče onemogočili morebitne nove prekope ali celo reprizo nepietetnih dejanj, kakršna smo doživeli tokrat, vljudno in nujno prosimo naslovljeni Zavod za spomeniško varstvo v Ljubljani, da novi grob pisatelja Janeza Mencingerja s ploščo in okolico nemudoma in za vselej zaščiti ter o svojem odloku obvesti prizadeto občinsko skupščino v Krškem kakor tudi podpisano Slavistično društvo Slovenije.

V prepričanju, da boste naši utemeljeni prošnji ugodili, Vas najlepše pozdravljamo.

V Ljubljani, dne 2. novembra 1971.

Za Slavistično društvo Slovenije:

Referent:

dr. Joža Mahnič

Predsednik:

prof. dr. Franc Zadravec

Tajnica:

Minka Kuclar

V bližini, kakih sto metrov stran, je občinska skupščina ohranila neogotsko grobnico rodbine Hočevar. Primerno veliki pravokotni del nekdanjega pokopališča, na katerem ta grobnica stoji, je na dveh straneh še vedno zavarovan z zidno ograjo. Naše društvo naslovljenemu zavodu predlaga, naj bi občinska skupščina ob Vašem sodelovanju in nadzorstvu prenesla telesne ostanke pisatelja Mencingerja in onih dveh kulturnih delavcev na ta del nekdanjega pokopališča, prej pa naj bi ga še na drugih dveh straneh zavarovali z enako ograjo, nato pa tudi hortikulturno uredili, da ne bo podoben puščavi, temveč z okusom in ljubeznijo negovanem parku.

Le takšna rešitev bi bila dovolj spoštljiva za pisatelja in dovolj častna za občinsko skupščino Krško. Stroški za ponovni prekop, dodatno ograjo in hortikulturno ureditev najbrž ne bi bili pretirano veliki. Vsekakor si jih je Mencinger kot pomemben pisatelj, ugleden pravnik, sodelavec v kra-

jevni upravi in častni občan Krškega zaslužil. Dodamo naj še, da bodo na grob prihajali študentje in kulturni delavci, morda tudi tuji, in nam ne more biti vseeno, kje in kakšen je ta grob.

Kolikor občinska skupščina Krško ne bi pokazala razumevanja za ta svoj kulturni dolg, naj bi v sporazumu s Kranjem pisateljeve telesne ostanke prepeljali v gorenjsko metropolo, kjer bi našli dostojen poči-

tek poleg slovstvenega tovariša Simona Jenka.

V Ljubljani, dne 16. novembra 1971.

Referent:
Joža Mahnič

Predsednik:
Franc Zadravec

Tajnica:
Minka Kuclar

ČETRТА ШTEVILKA
JEZIKA IN SLOVSTVA
BO IZŠLA KONEC JANUARJA 1972
